

16+

Міст

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 9 (5270) 1 сакавіка 2024 г.

ISSN 0024-4686

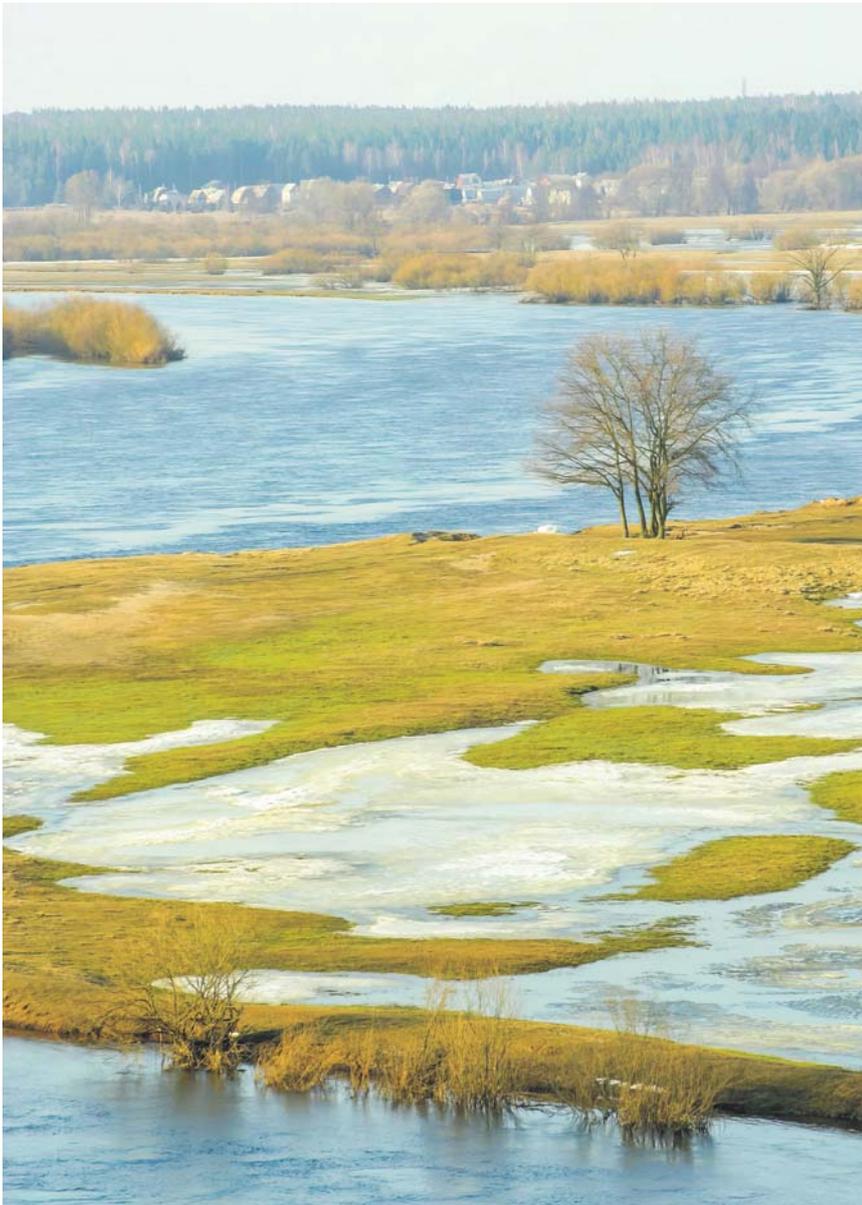
Арыентацыя
на культурныя
каштоўнасці
стар. 4

Пошукі
ідэалу
прыгажосці
стар. 12

Быць
дзіцем
у душы
стар. 13

Фота Анатоля Дрыбаса.

Генадзь КЛЯЎКО

Чаканне вясны

Вянок плялі вясне пралескі:
«Прыходзь, жаданая, хутчэй!»
Блакіт рассыпалі на ўзлеску,
І ён палае ўсё ярчэй.

Бялютка-беленькім бярозам
Вось-вось лістоту нараджаць...
Ім сняцца лютыя марозы —
На ветры ціхенька дрыжаць.

Няснасць першых прадчуванняў
Святлее ў сэрцы з кожным днём...
Аднойчы белы гай уранні
Зялёным выбухне агнём.

Здаецца, ўжо чуваць здалёку
Зязюлі шэрай шчодры лік...
І, ад бярозавага соку
Схмялелы,
крочыць сакавік.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна са знамянальнай датай — 80-годдзем з дня заснавання ВУНУ. «Расчыніўшы дзверы ў 1944 годзе, адразу паставілі вышывальні горада ад фашысцкіх захопнікаў, настаўніцкі інстытут і сёння з гонарам выконвае найважнейшую задачу па падрыхтоўцы высокакваліфікаваных спецыялістаў для сферы адукацыі, — гаворыцца ў віншаванні. — Тысячы вашых выпускнікоў паспяхова працуюць на карысць краіны, выходзяць і вучаць падрастаючае пакаленне быць дастойнымі грамадзянамі і патрыётамі роднай Беларусі».

Памяць. Урачыстая цырымонія адкрыцця мемарыяльнай дошкі народнаму артысту СССР, грамадскаму дзеячу Расціславу Янкоўскаму адбылася ў Мінску на праспекце Пераможцаў, 3, гаворыцца на сайце Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горькага. У цырымоніі прынялі ўдзел саветнік Пасольства Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь, кіраўнік групы гуманітарных праектаў Расіі і Беларусі Сяргей Афонін, дырэктар НАДТ імя М. Горькага Эдуард Герасімовіч, мастацкі кіраўнік тэатра Сяргей Кавальчык, кінарэжысёр Уладзімір Янкоўскі, дырэктар кінафестывалю «Лістапад» (1996—2008 гг.) Валянціна Сцяпанавіч. Аўтары мемарыяльнай дошкі — Яраслаў Філіповіч (скульптар) і Аляксандр Дыдышка (архітэктар).

Прэм'ера. 1 сакавіка ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбудзецца «Вечар беларускіх прэм'ераў». Новыя творы Алены Атрашкевіч і Алега Хадоскі прагучаць у выкананні Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы імя Р. Шырмы. У першым аддзяленні будзе выканана напісаная ў 2023 годзе Аленай Атрашкевіч пастора «Таямніцы быцця. Ісціны ад Амара Хаяма». Ідэйным натхняльнікам яе стварэння стала гадоўны дыржор капэлы Вольга Яном. Кіраўніку калектыву прысвечана і Сімфонія № 2 для змешанага хору *a capella* «Поры года» Алега Хадоскі, якая значыцца ў другім аддзяленні канцэрта. Створаная ў мінулым годзе, яна прысвечана святкам беларускага календарна-абрадавага цыкла. Дарэчы, у фазе філармоніі будзе таксама прадстаўлены экспазіцыйны праект лаўрэата Нацыянальнай прэміі ў галіне выяўленчага мастацтва Усевалада Швайбы.

Праект. Выстаўка вясельных сукенак і аксесуараў адкрылася днямі ў Музеі гісторыі горада Мінска, піша БелТА. Экспазіцыя арганізавана сумесна з Брэсцкім абласным краязнаўчым музеем і Беларускай дзяржаўнай музеем народнай архітэктуры і побыту. Яна знаёміць наведвальнікаў з гісторыяй вясельнай культуры і вясельнай моды, сімволікай традыцыйнага вясельнага абраду, які мае глыбокі сакральны сэнс. Аснова выстаўкі — калекцыя вясельных сукенак і аксесуараў 1950—2010-х гадоў з фондаў Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту і прыватных калекцый. Да таго ж прадстаўлены вясельныя фатаграфіі і альбомы, акты і пасведчанні аб шлюбе, паштоўкі, запрашэнні і матэрыялы, прысвечаныя абраду вянчання.

Музей. Традыцыйная выстаўка «Музейны прадмет» адкрылася ў Гомельскім палацава-паркавым ансамблі. Летас збор музея стаў багацейшы на 672 прадметы асноўнага фонду. На выстаўцы будуць дэманстравацца экспанаты з розных калекцый. Прадметы фамільнага сервіза, фарфоравыя статуэткі нямецкіх фабрык, узоры савецкай кабінетнай скульптуры, габелены з галантнымі сценамі, узоры ткацтва і вышыўкі, жаночыя аксесуары, старажытныя фатаграфіі, рэдкае друкаванае выданні — усё гэта і многае іншае можна будзе ўбачыць на выстаўцы «Музейны прадмет — 2023». Да таго ж будуць прадстаўлены творы выяўленчага мастацтва, у тым ліку работы сучасных гомельскіх майстроў — членаў Гомельскай абласной арганізацыі Беларускага саюза мастакоў.

Рэгіён. Інтэрактыўную залу «Цікавыя рэчы Сярэднявечча» адкрылі ў Лідскім замку. Як удакладняе БелТА, да экспанатаў можна дакранацца, а некаторыя і прымераць. Экспазіцыя дзелявацца давадцата пра рамяствы мінулых стагоддзяў і справы, якімі займаліся гаспадар і гаспадыня дома. Апроч экскурсій у новай зале музейныя работнікі плануюць праводзіць заняткі і майстар-класы для дзяцей і дарослых. Да 8 Сакавіка рыхтуюць праект «Інтэрактыўная гардэробная Сярэднявечча», а ў красавіку стартуе цыкл музейных заняткаў «Раніца пачынаецца не з кавы, або Гігіена Сярэднявечча». Ствараюць і настольную гульні «Замак Гедыміна». Інтэрактыўная экспазіцыя будзе пастаянная, і з цягам часу яе плануюць папаўняць.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Увага да роднай мовы

Святкаванні дня роднай мовы расцягнулася для пісьменнікаў сталічнага аддзялення СПБ болей як на тыдзень. Ужо 13 лютага ў Мінску пачаліся творчыя сустрэчы ў навучальных установах.

Адно з такіх мерапрыемстваў прайшло ў гімназіі № 24. Тут публічная бібліятэка № 5 арганізавала творчую сустрэчу са страшэнна Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхасём Пазняковым. Яго горада віталі вучні 6 «А» і 6 «Б» класаў.

Пісьменнік правёў урок роднай мовы і радзімазнаўства. Ён таксама пазнаёміў гімназістаў са сваімі новымі кнігамі «Слаўны працай чалавек!» і «Пра роднае, дарагое», адказаў на пытанні цікавых хлопчыкаў і дзяўчынак, многія з якіх атрымалі кнігі пісьменніка з аўтографам.

Павел КУЗЬМІЧ

Класіка памятаюць...

Івану Мележу пасмяротна прысвоена званне «Ганаровы грамадзянін Хойніцкага раёна» — рашэнне аб гэтым аднагалосна прынялі дэпутаты раённага Савета дэпутатаў на пазачарговай сесіі раённага Савета.

Для ўшанавання памяці пісьменніка-земляка няма-ла зроблена і Гомельскай абласной арганізацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Прычым як на Гомельшчыне, так і за яе межамі. У ліку найбольш значных: 5 гадоў таму бібліятэцы ў Неклінаўскім раёне Растоўскай

вобласці па ініцыятыве У. М. Гаўрыловіча і Л. Ю. Севера было прысвоена імя Івана Мележа, там адкрыта мемарыяльная дошка ў гонар творцы, а да 100-годдзя Івана Мележа сумеснымі намаганнямі беларускіх і расійскіх пісьменнікаў у бібліятэцы імя Мележа адкрыты мемарыяльны пакой вядомага палешука; у вобласці раз на пяць гадоў прысуджаецца літаратурная прэмія імя І. П. Мележа, праводзяцца творчыя конкурсы і сустрэчы аўтараў на малой радзіме славянскага земляка.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

Покліч сэрца

Знагоды 100-годдзя пісьменніка-земляка Аляксандра Капусціна Гомельскае абласное аддзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» заснавала новую памятную ўзнагароду ў гонар вядомага публіцыста і празаіка — Міжрэгіянальную літаратурную прэмію «Покліч сэрца».

Прэмія будзе прысуджацца раз на пяць гадоў прафесійным літаратарам, краязнаўцам, прапагандыстам творчасці літаратура-земляка, установам і арганізацыям, якія дбаюць пра развіццё беларускай культуры і літаратуры. Лаўрэатам прэміі дадзена права прадставіць свае творы ў абласным літаратурным альманаху «Літаратурная Гомельшчына» ў год прысуджэння прэміі.

Першым лаўрэатам 2024 года, згодна з рашэннем Савета абласной пісьменніцкай арганізацыі, стаў вядомы на Гомельшчыне журналіст і літаратар, паэт і перакладчык Мікола Ждановіч.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

Незабыўная сустрэча

У Раманаўскай бібліятэцы-філіяле Гомеля прайшла творчая сустрэча з вядомым вучоным, членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Юрыем Плескачэўскім. Паслухаць аповед пра жыццё, творчасць і навуковую дзейнасць вучонага з суветным імем прыйшлі яго родныя і вучні, шматлікія чытачы і калегі.

Герой творчай сустрэчы падзяліўся сваімі навуковымі ідэямі, думкамі, развагамі. З гонарам прадставіў аўдыторыі сваё вучняў, адказаў на шматлікія пытанні па творчай дзейнасці. Час у цікавай размове з вучоным і публіцыстам, які нядаўна адзначыў сваё 80-годдзе, прабег вельмі хутка. Чытачы ўголас прызналі, што для іх гэта была сапраўды незабыўная сустрэча.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

Зазірнуць у кніжны сусвет

У Брэсцкай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна на літаратурна-музычны вечарыне «Мой сусвет — кніга» прадставілі кніжны набыткі творцаў Брэсцчыны за мінулы год.

Вядучая сустрэчы Наталля Арцёмчык адзначыла, што ў 2023 годзе кніжная скарбонка Брэсцчыны папоўнілася 23 новымі выданнямі, сярод якіх — 16 аўтарскіх кніг.

Падчас відэапрэзентацыі ішла гаворка пра кнігі, якія пачабалі свет у Выдавецкім доме «Звязд». Зборнік паэзіі «Чыстая музыка неба», у які ўвайшлі творы трох выбітных аўтараў-землякоў Міколы Антанюка, Міколы Бусько і Анатоля Шушко, на працягу года прэзентаваўся на кніжных святах у бібліятэках Баранавіцкага і Пінскага раёнаў, на старонках рэспубліканскіх і абласных выданняў; дакументальная аповесць-эсэ «Галавасек» Анатоля Бензэрука, прысвечаная трагічным падзеям в. Драмлёва ў гады ваеннага ліхалецця, выклікала ў прадстаўнікоў розных пакаленняў самыя глыбокія пачуцці, абудзіла ўспаміны; героі дзіцячай кнігі Таццяны Дземідовіч «Мармеладнае лета» падарылі маленькім чытачам яркія і светлыя сустрэчы.

Упершыню творчасць пісьменнікаў-гумарыстаў з Брэсцчыны трапіла ў серыю кніг выдавецтва «Чатыры чвэрці» «Несур'эзна пра сур'эзна». Кнігі Таццяны Дземідовіч «Абое рабое» і Віктара Рэчыца «Дзве расподзі» з'яўляюцца выклікаць у чытачоў добрую ўсмешку.

У папулярным жанры нон-фікшн працуе пісьменнік з Бярозы Анатоля Бярнацкі. Назва яго кнігі, што выйшла ў выдавецтва «Беларусь», гаворыць сама за сабе — «Загадочны мир беларускай прыроды».

Выступае паэтэса Марына Міхалук.

Выступаючы ў ролі вопытнага «экскурсавода», аўтар знаёміць юных чытачоў з харавостам роднага краю.

Сярод цікавых выданняў — кніга з лунінецкімі каранямі «Крепкой дружбой звязаны школьныя таварышы і учителя», складанікам якой з'яўляецца Таццяна Канапацкая, і пераважыванне зборніка эсэ Анатоля Дзенісеікі «Любовь в огне войны» з дадаткам «Мир книги глазами читателя. Обратная связь».

Чыснёй пачуццю адзначаюцца паэтычныя «вяночкі» іванаўскага аўтара Васіля Жужымы «Каханні зорныя кастры» і Таццяны Шульгі з Брэста «От весны до весны», а аўтар кнігі «Я веру!» Васіль Казачок з в. Гарадная Столінскага раёна праз паэтычнае слова імкнецца прыцягнуць увагу чача да сваёй малой радзімы, да багатай духоўнай спадчыны беларусаў.

Дыялогам паміж аўтарам і чытачамі, падручнікам для маральнага выхавання можна назваць кнігу Мікаіла Кавалевіча «Перед иконой земли: стихотворения, отзывы, статьи, уроки».

У пінскай рэгіянальнай друкарні «нарадзілася» яшчэ адна кніга — п'еса для дзяцей і дарослых «Марыська-

папараць» Анатоля Крэйдзіча. У аснове тэксту — фальклор драгічынска-іванаўскага рэгіёна і прылеглых тэрыторый. Кнігу малюўніча праілюстравала дачка пісьменніка — Кацярына, выпускніца Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Рэкардсменам па кнігавыданні ў 2023 годзе стала кобрынскі аўтар Наталля Кандрашук. Паэтычныя кніжкі для самых маленькіх дзетак «Переводчик» і «Игрушечная математика» дапамогуць чытачу зрабіць унёсеныя крокі да ведаў, зборнікі «На изломе строки» і «Лабиринты летуценняў» натольца аматараў «Светі смакам слова, а ў зборніку «На изломе строки» аўтар уздымае вечныя пытанні быцця і чалавечага лёсу.

Прысутныя ўспомнілі цікавыя падзеі і творчыя адкрыцці, якія з'явіліся адлюстраванне на старонках чатырох выпускаў літаратурна-краязнаўчага альманаха «Астрамечаўскі рукапіс» і юбілейнай «Берасцейскай скарбніцы-5».

Пра свае публікацыі ў міжнародных, рэспубліканскіх зборніках распавяла Зінаіда Дудзюк, творчымі набыткамі падзяліліся паэты Васіль Барысюк, Аксана Валуй, Вера Вакула, аўтар лірычных абразкоў Ірына Фаміна, госці з Кобрына Марына Міхалюк і Алена Котава.

Паэтычныя выступленні, абмеркаванні кніг аздобіла вышывленне хору «Вераснёвы звон» пад кіраўніцтвам Наталлі Шосцік. Прагучалі абрадавыя песні, прысвечаныя калідным святкам, на розных мовах. Крунула прысутным выкананне песні «Пакуль ты спіш» на музыку Г. Ідзік і словы З. Дудзюк юнай спявачкі, навучэнкі гімназіі № 3 г. Брэста Софіі Івановай.

Таццяна АНАТОЛЬЕВА
Фота Наталлі АРЦЕМЧЫК

3 нагоды

Святкуем кінаюбілей

26 лютага прайшла прэс-канферэнцыя, прымеркаваная да 100-годдзя беларускага кіно, падчас якой спікеры расказалі пра беларускі кінамограф.

Ірына Дрыга, начальнік аддзела па кінамаграфіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, падзялілася творчымі планами на юбілейны год. Першым маштабным мерапрыемствам стаў фестываль «Кінонек», які пачаў працаваць 28 лютага. Кожную сераду ў кінатэатры «Піянер» будучы праходзіць паказы найлепшых фільмаў кінастудыі «Беларусьфільм». Адкрыла фестываль карціна «Лясная была», першы за апошнія 20 гадоў показ адрэстаўраванага фільма. Кожная служба будзе суправаджаць выступленні кіназнаўцаў, крытыкаў, супрацоўнікаў кінатэатраў і выкладчыкаў навучальных устаноў у сферы культуры. «У такім аб'ёме беларускае кіно, выбудаванае ў гісторыі

яго развіцця, не паказвалі, напэўна, ніколі», — расказвае Ірына Дрыга.

Акрамя кінафестывалю глядачоў чакае правядзенне агульнаацыянальных прэм'ер новых беларускіх фільмаў «Час вярнуцца», «Чорны замак» і першы ў навейшай гісторыі Беларусі поўнамэтражны 3D-анімацыйны фільм «Песня Сірын». Таксама запланаваны выпуск цыкла дакументальных карцін.

Юрый Аляксей, генеральны дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм», паведаміў пра вытворчасць кароткаметражных фільмаў, якія будуць папулярнызаваць нашу краіну. Гэта кінастужкі пра медыкаў, установы культуры, прамысловасць і прадпрыемствы. «Таксама кінастудыя вельмі сур'ёзна працуе над сумеснай вытворчасцю кітайскага кінафільма», — дадаў Юрый Аляксей.

У межах святкавання 100-гадовага юбілею будуць праведзены тэматычныя дні беларускага дзіцяча кіно

ў школьных і аздараўленчых лагерах падчас вакацыў.

Загадчыца Музея гісторыі беларускага кіно (філіял дзяржаўнай установы «Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь») Вераніка Себруківіч расказала пра стварэнне новай пастаяннай інтэрактыўнай экспазіцыі для наведвальнікаў розных узроставых катэгорыяў. Выстаўка, прысвечаная беларускаму кінамографу, таксама размешчана ў кінатэатры «Піянер», дзе праходзіць фестываль «Кінонек».

Ідзе актыўнае алічванне старых кінастужак, якія зусім хутка можна будзе паглядзець у беларускіх кінатэатрах і на розных стрымінгавых платформах. На дадзены момант кінастудыя «Беларусьфільм» актыўна працуе над вытворчасцю новых карцін: 11 дакументальных, 4 анімацыйныя і 2 мастацкія.

Лізавета КРУПІНЬКОВА

Пісьменніцкі кабінет

У «Кабінцеце пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 г. Мінска адбылася творчая сустрэча вучняў 3 «А» класа СШ № 73 з паэтэсай, празаікам, кампазітарам і спявачкай, членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццянай Атрошанка.

Мерапрыемства было прысвечана Міжнароднаму дню роднай мовы. Таццяна Атрошанка пачала сустрэчу з размоваў пра значэнне роднай мовы для кожнага чалавека. Пісьменніца правяла прэзентацыю сваёй кнігі «Байкі ды казкі бабулі Параскі», а таксама прачытала дзецям байку «Яйкохвальцо» па-беларуску.

Дзеці смела задавалі пытанні, а ў канцы сустрэчы іх чакала аўтограф-сесія, танцы пад відэакліпы, знятыя на музыку і вершы гасці.

Сняжана БУБНОВА

між іншым

Са школьнай парты

Будучых архітэктараў і будаўнікоў будуць рыхтаваць на базе першага ў краіне архітэктурна-будаўнічага класа ў Сярэдняй школе № 10 г. Брэста.

На ўрачыстым мерапрыемстве з нагоды падпісання дагавора прысутнічалі начальнік аддзела па адукацыі Брэсцкага гарвыканкама Анастасія Наскоў, намеснік начальніка Упраўлення па адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна горада Брэста Юлія Пятручыч, рэктар Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта Сяргей Каспяровіч, кандыдат тэхнічных навук, докан

будаўнічага факультэта БрДТУ Інеса Паўлава, загадчык кафедры будаўнічых канструкцый БрДТУ Андрэй Шурын, намеснік старшыні — начальнік упраўлення архітэктурнай тэрытарыяльнага развіцця Камітэта па архітэктурнай і будаўніцтве Брэсцкага аблвыканкама Мікалай Уласюк, генеральны дырэктар ААТ «Будаўнічы трэст № 8» Юрый Гардзіюк і іншыя афіцыйныя асобы.

Архітэктурна-будаўнічы класы ствараюцца менавіта на базе Сярэдняй школы № 10 г. Брэста, якая была адкрыта ў 1979 годзе як навучальная шкатуна з архітэктурна-мастацкім ухілам. За час існавання яна стала

вядучай школай мастацкай накіраванасці Брэста.

З прывітальным словам выступіла Алена Старык, дырэктар СШ № 10. Яна паведаміла, што ў архітэктурна-будаўнічым класе будуць вучыцца на павышаным узроўні прадметы, неабходныя для паступлення ў ВУН, а менавіта руская мова, матэматыка, фізіка. Да таго ж навуэнцы будучы асвойваюць вучэбныя праграмы факультатывных заняткаў «У свеце архітэктурнага дызайну: выбіраем професію», «Асновы акадэмічнага малюнка», «Асновы архітэктурнай кампазіцыі».

Святлана СЕМІНА

Няма паэта без Радзімы

Над гэтай тэмай разважалі гасці літаратурнай гаспёўні «Аўтограф» Леанід Багдановіч, Вольга Сакалова, Яўген Хвалей, Васіль Шырко.

Задала тон літаратурнай імпрэзе паэтэса Іна Фралова. Напачатку прагучаў верш, прысвечаны малой радзіме, пасля Іна Мікалаеўна згадала вядомых асоб Вілейшчыны.

Вольга Сакалова распавяла пра лагер смерці «Азарты», які падчас Вялікай Айчыннай карнікі стварылі побач з яе роднай вёскай Холмай. І прачытала знакаміты верш «Зінка» Юліі Друнцінай. Некалькі слоў сказала пра таленавітага земляка — мастака і графіка Аляксандра Ісацова.

Васіль Шырко пачаў сваё выступленне радкамі славагата земляка-байкалісца Кандрата Крапівы, прачытаў верш «Падаюць сняжынкi» Паўлюка Труса, згадаў і Алеся Якімовіча, а таксама падзяліўся цікавымі выпадкамі, што адбыліся падчас яго працы на тэлебачанні.

Падтрымаў рэй і Яўген Хвалей. Радкі «Мой родны кут, як ты мне мілы» зала падахпіла адрэзу. Яўген Іванавіч цытаваў і іншыя творы знакамітага песняра. Пасля адказаў на шматлікія пытанні. Гучала і ўласная паэзія аўтара.

Для Леаніда Багдановіча вядучая літаратурнай пляцоўкі падрыхтавала бліц-апытанне.

Ганна СТАРАДУБ

«ЛіМ»-люстэрка

Гомельскі абласны цэнтр народнай творчасці прадставіў у Маскве ў Дзелавым і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі інтэрактыўную выстаўку «Спеўная спадчына Гомельшчыны», падрыхтаваную пры падтрымцы гранта Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Праект знаёміць з песнямі фальклорнымі традыцыямі Гомельскай вобласці, календарнымі і вясельнымі абрадамі. У экспазіцыі — відэа і аўдыязапісы аўтэнтычных і аматарскіх фальклорных калектываў рэгіёна, тэксты песень, сучасныя рэканструкцыі традыцыйных строяў (комплекс адзення), прадметы абрадавай культуры і традыцыйнага побыту. Яе перадае БелТА, дапаўняюць выстаўку выданыя па традыцыйнай культуры Гомельскай вобласці, стэнды з фатаграфіямі фальклорных калектываў рэгіёна, якія захоўваюць песенную спадчыну, а таксама QR-коды са спасылкамі на старонкі сайта цэнтра народнай творчасці, дзе можна атрымаць дадатковыя звесткі па тэме.

Вялікі тэатр Беларусі прыме ўдзел у Міжнародным фестывалі «Дзень Рымскага-Корскава», прысвечаным 180-годдзю кампазітара. Так, на сцэне Вялікага тэатра 16 сакавіка будзе прадстаўлена опера «Царская нявеста», а 17-га — балет «Шахеразада». У камернай зале імя Л. П. Александровіча вечарам 17 сакавіка адбудзецца паказ аднаактовай оперы кампазітара «Моцарт і Сальері». Міжнародны фестываль, удзельнікамі якога стануць больш за дваццаць гарадоў, пройдзе з 15 да 18 сакавіка па ініцыятыве Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага музея тэатральнага і музычнага мастацтва. Для рэалізацыі праекта музей аб'яднаў намаганні розных арганізацый — тэатраў, музеяў, філармоній, навучальных устаноў, на пляцоўках якіх пройдзе больш за 100 мерапрыемстваў.

Расійскі дзяржаўны музей Арктыкі і Антарктыкі сёлета плануе ўпершыню апублікаваць і выдаць дзённік палярніка Сцяпана Кучына, які стаяў каля вытокаў музея і апісаў у сваіх запісах найбольш цяжкі перыяд блакады 1941—1942 гадоў (у студзені 1942 года ён памёр у Ленінградзе). «Супрацоўнікі музея вядуць работу па расшыфраванні дзённіка», — паведаміла «ИТАР-ТАСС». Сцяпан Кучын быў ураджэнцам сучаснай Архангельскай вобласці — улады рэгіёна таксама падтрымалі ініцыятыву па публікацыі дзённіка вядомага памора і ў падрыхтоўцы першага выдання яго запісаў.

Дабрачынный фонд Валерыя Гергіева і ўрад Тульскай вобласці створаць музей Радзіона Шчадрына на яго малой радзіме ў Алексіне. Для гэтай мэты выкуплены дом, у якім жылі бацькі і дзед кампазітара, пралічаны кошт рамонтных работ і добраўпарадкавання. Аб планах на стварэнні музея расказалі губернатар Аляксей Дзюмін і генеральны дырэктар Вялікага тэатра, мастацкі кіраўнік — дырэктар Марыінскага тэатра Валерыя Гергіеў. «Спадзяёмся, што гэта будзе больш, чым музей, што праект будзе жыць і развівацца. Хацелася б, каб у маёнтку Шчадрыных гучала музыка, праходзілі творчыя мерапрыемствы з удзелам артыстаў Вялікага і Марыінскага тэатраў», — прыводзіць «ИТАР-ТАСС» словы Аляксея Дзюміна. Валерыя Гергіеў падкрэсліў, што рэпертуар Марыінскага тэатра немагчыма ўявіць без твораў Радзіона Шчадрына, акрамя таго, у 2025 годзе будзе адзначана 100 гадоў з дня нараджэння яго жонкі, балерыні Вялікага тэатра Маі Плісецкай.

Дакументальны фільм «Дагамея» атрымаў гадоўную ўзнагароду Берлінскага кінафестывалю — «Залатога мядзведзя». Фільм французжанкі Маці Дыёп расказвае аб вывезеных у 1982 годзе з былой дзяржавы Дагамея ў Францыю аб'ектах мастацтва. Прымаючы ўзнагароду Берлінале, рэжысёр выказала надзею, што ў пытанні аб'ектаў трафейнага мастацтва, вывезеных з Афрыкі, возьме верх справядлівасць і ўсё будзе вернута на кантынент. Гран-пры журы Берлінскага кінафестывалю атрымаў паўднёваамерыканскі рэжысёр Хону Сан-су за фільм «Патрэбы падарожніка». За найлепшую рэжысуру «Сярэбраны мядзведзь» ўдастоены дамініканец Нольсан Карла дэ Лас Сантас Арыяс за фільм «Пепе». Пераможцам у намінацыі «Найлепшая акцёрская работа» прызнаны амерыканец Себасцьян Стэн за ўдзел у стужцы «Іншы чалавек».

Зорка сервія фільмаў «Місія невыканальная» Том Круз вернецца да драматычнага кіно: акцёр выканае гадоўную ролю ў фільме аскарачнаснага рэжысёра Аляксандра Гансалеса Ін'ярыту, найбольш вядомага па стужках «Бёрдмен» і «Той, хто выжыў». Карціну, назва якой пакуль невядомая, прадзюсіруюць студыі Warner Bros. і Legendary. На партале film.ru паведамілі, што Аляксандра Гансалес Ін'ярыту напісаў сцэнарый разам з суаўтарамі «Бёрдмена» Аляксандрам Дыналарысам і Нікаласам Джакабонам. Між тым апошні фільм рэжысёра, часткова аўтабіяграфічная драма «Бардо», выходзіў у 2022 годзе і быў неадназначна прыняты крытыкамі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Стымул і арыенцір для развіцця культуры

Працэсы глабалізацыі і ўніфікацыі ўсіх сфер жыццядзейнасці прымушаюць уносіць істотныя карэктывы і ў сацыяльна-культурную сферу грамадства, актывізаваць ролю і значнасць інстытутаў і агентаў сацыялізацыі, заклікаюць выхоўваць падрастаючае пакаленне, транспіраваць культурную спадчыну і духоўны вопыт нацыі. У сітуацыі транзітывнасці, якая характарызуецца ў тым ліку і відавочным крызісам каштоўнасна-светапоглядных асноў чалавечага быцця, найбольш востра выяўляе сябе супярэчнасць у сферы духоўна-маральных адносін, дзе, з аднаго боку, заўважаецца імкненне да самарэалізацыі інтэлектуальнага, творчага патэнцыялу чалавека, з іншага — расхістанне нацыянальна-культурных традыцый, змяненне нарматыўна-каштоўнасных арыентацый, светапоглядных устаноў, нормаў і прынцыпаў жыццядзейнасці. Надзённай і актуальнай у кантэксце выклікаў сучаснасці выступае задача распрацоўкі комплексу мер, скіраваных на ўмацаванне гуманітарнай бяспекі ў духоўна-культурнай сферы, на культываванне нацыянальнай ідэнтычнасці і памянненне духоўных каштоўнасцей народа. Разам з тым павышаецца роля і ступень уплыву кампетэнтнага сістэмнага ўздзеяння на культуратворчыя практыкі на самым высокім узроўні з мэтай стымулявання, карэкцыі працэсу ў цэлым або якіх-небудзь яго асобных структурных элементаў.

Адным са значных крокаў па падтрыманні культурнай бяспекі на дзяржаўным узроўні стала прыняцце пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь № 961 ад 28 снежня 2023 г. «Аб Канцэпцыі развіцця нацыянальнай культурнай прасторы ва ўсіх сферах жыцця грамадства на 2024—2026 гады», дзе прадстаўлены комплексны падыход да праблемы. Мэта Канцэпцыі — выбудаванне і развіццё сістэмы міжгаліновага ўзаемадзеяння і грамадска-дзяржаўнага партнёрства ў вырашэнні задач развіцця нацыянальнай культуры, фарміравання сістэмы падыходаў, заснаваных на прынцыпах культуратворчасці, актуалізацыі і больш шырокага выкарыстання ў сучаснай жыццядзейнасці багатага патэнцыялу краіны, падтрымка традыцый і інавацый пры захаванні разнастайнасці і адкрытасці да вынікаў творчай дзейнасці іншых народаў, лепшых узораў сусветнага вопыту, які мае важнае сацыяльна-культурнае значэнне для стварэння станоўчага іміджу краіны і яе рэпрэзентацыі на міжнароднай арэне.

У пастанове канстатуецца, што «культура разглядаецца як адзін з галоўных фактараў самабытнасці беларускага народа, пераемнасці пакаленняў, аснова для станаўлення і развіцця асобы і грамадства. Дзяржава забяспечвае прыярытэтнае развіццё беларускай нацыянальнай культуры, адраджэнне, захаванне і развіццё нацыянальных культурных традыцый, выкарыстанне, распаўсюджванне і папулярнацыю нацыянальных культурных каштоўнасцей».

Літаратура, мастацтва складаюць аснову інтэлектуальна-духоўнай спадчыны народа, маркіруюць і захоўваюць сістэму поглядаў, супунасць каштоўнасцей і жыццёвых сэнсаў, агульных для нацыянальнай культуры на розных этапах яе станаўлення, якія робяць народ самастойным суб'ектам сусветнай гісторыі. Вось чаму адной з першачарговых задач Канцэпцыі з'яўляецца распрацоўка стратэгіі духоўна-культурнага развіцця Беларусі, прынцыпаў і формаў дзяржаўнага кіравання ў гэтай галіне, забяспечэнне ўстойлівага функцыянавання і развіцця ўсіх відаў і адгалінаванняў нацыянальнай культуры, закліканай супрацьстаяць каштоўнасна-стыльавому рэлятывізму масавай культуры, глабалізацыі, вестэрнізацыі, распаўсюджванню ўзораў бездухоўнасці, светапогляднай эклектыкі, некрытычнаму засваенню неўласцівых нацыянальнай культуры мадэляў, ідэалагем і ўзораў паводзін.

У прынятым дакуменце ўтрымліваюцца палажэнні, якія тычацца канцэптуальнага абгрунтавання, нарматыўна-прававага і рэсурснага забяспечэння канцэпцыі развіцця нацыянальнай культурнай прасторы, звязанай з актуалізацыяй самабытнасці, культурнай разнастайнасці грамадства ў яго

цэласнасці і адзінстве. Акрэслены шляхі, у сваю чаргу, закліканы стаць дзейным стымулам для актывізацыі культур нацыянальных меншасцей, а таксама лакальных і рэгіянальных, што ў выніку будзе спрыяць устойліваму развіццю і кансалідацыі грамадства ў цэлым, га-тоўнасці яго прадстаўнікоў супрацьстаяць выклікам глабалізацыі і вестэрнізацыі на сучасным этапе, паслужыць гарантам эфектыўнасці прапанаваных мер.

Велізарным патэнцыялам для выпрацоўкі крытэрыяў ацэнкі і аналізу нацыянальнай культуры валодае мастацкая літаратура, якая не толькі складае істотную частку нашай спадчыны, але і выконвае аксіялагічную, сугестыўна-адаптацыйную, выхавальную, культурна-асветную функцыі. Менавіта ў літаратуры заключана ўнікальная здольнасць фарміраваць самасвядомасць чалавека, ўплываць на працэс індывідуальнай ідэнтыфікацыі падрастаючага пакалення. Сучасная літаратурная сітуацыя дазваляе выявіць моманты асацыяльнага плана: сыход з рэальнай рэчаіснасці ў віртуальную, дыскрэтнасць мыслення, дэсакралізацыя традыцыйных каштоўнасцей і нормаў (масавае і постмадэрнісцкая літаратура). Гэта актуалізуе праблему дзейна-творчага ўспрымання літаратуры чытачом: схілае яго да пошуку шляхоў карэкціроўкі гэтага ўспрымання для найбольш адекватнага асэнсавання мастацкай рэальнасці і фарміравання ўласных поглядаў і перакананняў.

Вызначэнне экзістэнцыяльнай, духоўнай праблематыкі мастацтва і літаратуры як своеасаблівага дыскурсу, што складае неад'емную частку любой культурна-гістарычнай эпохі, адкрывае перспектывы фарміравання эмацыянальна-пачуццёвага і рацыянальнага свету перш за ўсё маладога пакалення. Мастацкія творы, валодаючы багатым арсеналам прыёмаў і сродкаў выяўлення, дазваляюць раскрыць шматграннасць асобы героя як творцы, прасачыць уплыў на развіццё мастацкай культуры асобы як носьбіта каштоўнасцей, сэнсаў чалавечага існавання. Мастацкая культура ўяўляе сабой спецыфічную галіну, якая фарміруецца, дзякуючы непасрэднаму спрыянню да свету мастацтва і звязаных з ім формаў функцыянавання — мастацкіх творчасці, успрымання, дзейнасці. Эстэтычная культура асобы мае разнастайныя формы выяўлення, якія адлюстроўваюць і фіксуюць ўзровень патэнцыялу, насычанасці і мэтанакіраванасці эмацыянальна-пачуццёвага перажывання і духоўнай асалоды ад усіх відаў жыццядзейнасці.

Культываванне і абарона сапраўдных мастацка-эстэтычных каштоўнасцей ад небяспекі іх дэвальвацыі ва ўмовах прагматыкі, дэгуманізацыі, праў аднапалярнасці мыслення, камерцыялізацыі

мастацтва і глабалізацыі — найважнейшая мэта, якая адказвае стратэгічным задачам дзяржаўнай ідэалогіі. На сучасным этапе развіцця грамадства яна набывае прыярытэтны статус, важнае дзяржаўна-ідэалагічнае значэнне. Творы мастацтва закліканы культываваць пачуццё гонару за сваю краіну, народ, прывіваць жыццесцвярдзальныя нормы і прынцыпы — павага да чалавека, роднай зямлі — выхоўваць паважлівае, грамадзянскае стаўленне да гісторыі, нацыянальных святыняў, раскрываць актуальныя сацыяльныя, духоўныя праблемы і запыты. Канцэпцыя развіцця нацыянальнай культурнай прасторы заклікана ўзаконіць неабходнасць культывавання базавых элементаў нацыянальнай мастацкай традыцыі як структураўтваральнай асновы міжпакаленчай трансляцыі каштоўнасцей і сэнсаў быцця, кансалідуючага патэнцыялу нацыянальнай ментальнасці ў кантэксце культурна-мастацкіх практык.

Перад Канцэпцыяй стаіць фундаментальная задача — умацоўваць арэабарончую функцыю, служыць аб'яднальным пачаткам, культываваць духоўна-маральныя ідэалы, традыцыйную духоўнасць як сістэмаўтваральную аснову жыцця грамадства, без чаго немагчымы ўласна працэс пераемнасці, развіцця і ўдасканалення каштоўнасна-светапоглядных перакананняў, паводзін і ладу жыцця.

Фота Кастюся Дробова.

Ідэя культурнага імпартамяшчэння заклікана вызначаць вектар станаўлення беларускага грамадства зыходзячы з усведамлення ўласнай этнацыянальнай ідэнтычнасці, светапоглядных устаноў, маральных ідэалаў.

Канцэпцыя развіцця нацыянальнай культурнай прасторы заклікана дэманстраваць мастацка-эстэтычную значнасць нацыянальнай спецыфікі беларускай культуры і спрыяць раскрыццю аксія-сферы нацыянальнай культуры ў сучасных сацыяльных, мастацка-эстэтычных практыках народа, на аснове якіх склаліся і фарміруюцца адметныя рысы беларускай нацыі.

Адной з найважнейшых задач Канцэпцыі з'яўляецца стварэнне ўмоў і магчымасцей абароны асобы і грамадства ад духоўна-маральнага крызісу сучаснасці, наладжванне каналаў гуманітарнага ўзаемадзеяння дзяржавы і соцыуму. Чырвомай ніткай у Канцэпцыі праходзіць думка, што культура як базавы элемент нацыянальных асноў развіцця дзяржавы мае вырашальнае значэнне ва ўмацаванні і станаўленні яго жыццёўладкавальных, ідэнтыфікацыйных, каштоўнасна-рэгуляцыйных складнікаў, якія служаць асновай захавання і ўмацавання нацыянальна-этнічнай адметнасці, гарантуюць духоўную бяспеку і цэласнасць краіны.

Стан грамадства, яго навукова-тэхнічны, эканамічны ўзровень найпрост звязаны з інтэлектуальным, маральна-духоўным і культурным патэнцыялам. У дадзеным кантэксце сістэма каштоўнасцей адгрывае значную ролю ў адаптацыі асобы, з'яўляючыся яе найважнейшым элементом, што забяспечвае маральна-псіхалагічную ўстойлівасць, цэласць, вернасць абраным ідэалам, спрыяе вызначэнню ўласнай сутнасці, актуалізацыі духоўна-творчага патэнцыялу. А гэта магчыма толькі пры ўмове ўзмацнення творчага ўздзеяння на мастацка-эстэтычную свядомасць індывіда, яго эстэтычныя прыхільнасці патрэбы і інтарэсы.

Сістэма каштоўнасцей адлюстроўвае існуючы характар развіцця грамадства, служыць арыенцірам у сістэме міжасобных і сацыяльных адносін. Без уліку аксіялагічных складнікаў аналіз сучаснага стану і перспектывы адаптацыі асобы ва ўмовах сацыяльна-культурных трансфармацый не ўяўляецца магчымым. Менавіта каштоўнасці задаюць інтэграцыйную рамку грамадства, запускаючы механізмы сацыялізацыі. Сістэма каштоўнасцей — найбольш ўстойлівы гарант фарміравання паўнаватарснай асобы, якая імкнецца да самавызначэння, творчасці і здольна вырашаць важныя задачы, што патрабуюць уважаных і абдуманых падходаў. Культываванне аксіялагічных асноў нацыянальнай культуры накіравана на актывізацыю іх кансалідуючай ролі ў

забеспячэнні міжнацыянальнай згоды, падтрыманні грамадзянскага міру, фарміраванні пазітыўных параметраў культуратворчага патэнцыялу. Гэта да таго ж спрыяе карэкцыі жыццёвай стратэгіі моладзі, раскрыццю яе варыятыўных магчымасцяў, захаванню і ўмацаванню духоўна-культурнага патэнцыялу, нацыянальнай ідэнтычнасці, што забяспечвае ў сваёй супунасці гісторыка-культурную пераемнасць і заклікае выконваць важную рэтрансляцыйную функцыю.

Змезвае напаўненне Канцэпцыі развіцця нацыянальнай культурнай прасторы ва ўсіх сферах грамадства заклікана стаць арганічным складнікам гуманітарнай бяспекі, цесна звязанай з працэсам станаўлення нацыянальнай самасвядомасці, развіцця культурнай кампетэнтнасці і асэнсаванай самаідэнтыфікацыі. Яе прыняцце прадкідвае стратэгічную задачу захавання цэласнасці нацыянальнай культуры, яе духоўна-мастацка-эстэтычную, камунікатыўна-творчую накіраванасць, прывідаць новы імпульс культуратворчай дзейнасці, паспрыяць больш суднадай арганізацыі сучаснай культурнай прасторы на канкрэтным гістарычным этапе развіцця грамадства.

Валерыі МАКСІМОВІЧ

Пісьменнік-прыродазнаўца Міхаіл Крукоўскі: павязь з Віцебшчынай

Міхаіл Антонавіч Крукоўскі (1856 ці 1865—1936), чый жыццёвы шлях завяршыўся ў Ташкенце (Узбекістан), нарадзіўся ў Рэжыцы Віцебскай губерні. Сёння гэта тэрыторыя Латвіі.

Зразумела, у часы Расійскай імперыі сувязі паміж губернскім Віцебскам і павятовай Рэжыцай (цяпер паселішча носіць назву Рэзекне) самыя што ні ёсць цесныя. Хаця і адлегласць паміж Віцебскам і колішняй Рэжыцай — каля 300 км па трасе, па прамоў крыху меней — 231 км. У Рэзекне (Рэжыцы) нарадзілася нямала славуных людзей, так ці іначай звязаных з Віцебшчынай, Беларуссю. У Рэжыцкім павеце ў 1875 годзе з’явіўся на свет Рыгор Міранскі (1875—1942), адзін з першых мінскіх фотарэпаўціраў (у 1913 годзе яму было прысвоена званне «Ганаровы патомны грамадзянін Мінска», а ў 1928-м — званне «Герой Працы»). У час акупацыі Мінска фашыстамі знаходзіўся ў гета, дзе і памёр ад голаду ў студзені 1942 года. Рэжыца — радзіма рускага савецкага пісьменніка, драматурга Юрыя Тынянава (1894—1943), бацька якога паходзілі з Беларусі: бацька — з Бабруйска, маці — з Докшыц Віцебскай губерні. З рэжыцкіх мясцін і мовазнаўца, цюрколаг, літаратуразнаўца беларус Аляксандр Пацалуеўскі (1894—1948), які ў 1914 годзе закончыў Віцебскую класічную гімназію. А са снежня 1918 да чэрвеня 1922 г. быў выкладчыкам англійскай і французскай моў ў Віцебскім аддзяленні Маскоўскага археалагічнага інстытута. Пасля год выкладаў на курсах Віцебскага губернскага аддзела народнай адукацыі...

Міхаіл Антонавіч Крукоўскі — рускі пісьменнік, фатограф, географ і этнограф, музейны дзеяч. З’яўляецца аўтарам белетрызаваных, навукова-папулярных нарысаў, цэлага шэрагу альбомаў па этнаграфіі. Падрыхтаваў і выдаў серыю геаграфічных выданняў, якія звычайна ілюстравалі ўласнымі фотаздымкамі. Некаторы час выдаваў у Санкт-Пецярбургу штомесячны дзіцячы часопіс «Товарищ». Быў першым дырэктарам Каменскага гарадскога краязнаўчага музея. І цяпер многія работы ўраджэнца Віцебскай губерні захоўваюцца ў Музеі антрапалогіі і этнаграфіі імя Пятра Вількага (Кунсткамера) ў Санкт-Пецярбургу. 52 фатаграфічныя выявы з калекцыі Міхаіла Крукоўскага перададзены супрацоўнікамі Кунсткамеры ў Башкірскі музей Салавата Юлаева. Літаратурны псеўданім падарожніка і пісьменніка — М. Дзервяншчыкаў.

Міхаіл Крукоўскі, 1930 г.

«Товарищ». Першы нумар пачаўшы свет у снежні 1899 года. Рэдактарам-выдаўцом лічылася Соф’я Карлаўна. А Крукоўскі выступаў у ролі асноўнага літаратурнага супрацоўніка. Міхаіл Антонавіч пісаў апавесці і апавяданні, разлічаныя на дзіцячага чытача. Арганізаваў невялікую цынкаграфію і самастойна рабіў клішэ, каб друкаваць у часопісе ілюстрацыі.

У 1903-м журналісты-прыродазнаўцы прынялі рашэнне выдаваць дадатак да часопіса — альбом «Мир в картинках». Першыя 12 выпускаў налілі назву «Россия в картинках». Вокладку альбома аформіў легендарны мастак і кніжны ілюстратар Іван Білібін. Першы выпуск выдаўцы прысвяцілі краям Пецярбурга і Прыбалтыкі. У другі ўвайшлі матэрыялы, прысвечаныя Фінляндыі і Паўночнаму краю. А ўжо ў чацвёрты выпуск расійскага альбома «Мир в картинках» трапілі ілюстрацыі якія расказвалі пра Беларусь, Літву, Польшчу. У 1904 годзе часопіс закрылі...

Разышоўшыся з Соф’яй Бурэ, Міхаіл у хуткім часе пакінуў Пецярбург. Працаваў «перасяленчым агентам» у Сяміпаліцкай вобласці. Новая жонка Крукоўскага была земскім доктарам. Гэта і прадвызначыла новыя вандровкі, новыя адрасы ў жыцці пісьменніка-прыродазнаўцы: вёска Хоцімль Уладзімірскай губерні, вёска Уса-Сцяпаняўка Уфійскай губерні. Большую частку сваіх кніг, якія выдаваліся Альфрэдам Дзеўрыенам, Маўрыкіем Вольфам, Іванам Сыціным, іншымі кнігавыдаўцамі, Міхаіл Антонавіч якраз і напісаў у гэты час. Асабліва шмат работ пачаўшы свет у выдавецтве Клаўдзія Ціхамірава (1864—1929). На Віцебшчыне і цяпер памятаюць гэтую яркую асобу. Старонкі яго жыццяпісу — і ў альманаху бібліяфілаў «Свіцязь», які выйшаў у 1989 годзе, і ў матэрыялах канферэнцыі «Адукацыя на Віцебшчыне: гісторыя на Віцебшчыне» (даклад дасведчанага зборальніка віцебскай гісторыі Аркадыя Падліпскага «Выдатны педагог К. І. Ціхаміраў»)...

Нарадзіўся Клаўдзіі Іванавіч у 1864 годзе ў вёсцы Славніха Старарускага павета Наўгародскай вобласці. Закончыў Наўгародскую духоўную семінарыю, затым — гістарычнае аддзяленне Пецярбургскай духоўнай акадэміі. У 1895—1903 гг. быў інспектарам народных вучылішчаў Магілёўскай губерні. 18 студзеня 1903 года Клаўдзіі Ціхаміраў — дырэктар настаўніцкай семінарыі ў Свіслачы на Гродзеншчыне. Праз два гады — дырэктар настаўніцкай семінарыі ў Полацку. У жніўні 1910 года Ціхаміраў быў прызначаны першым дырэктарам Віцебскага настаўніцкага інстытута. У 1921—1924 гадах Клаўдзіі Іванавіч — дырэктар сельскагаспадарчага практычнага інстытута ў Віцебску.

К. Ціхаміраў сабраў вялікую бібліятэку. У ёй было шмат кніг пра гістарычную мінуўшчыну Беларусі. Пад рэдакцыяй

Клаўдзія Іванавіча выйшлі другі і трэці тамы «Полацка-Віцебскай даўніны». Прыродазнаўства і геаграфію лічыў найважнейшым сродкам барацьбы з забабонамі, прымхамі. У друкарні К. Ціхамірава выйшлі «Людзі думкі і працы: пяць біяграфій для юнацтва» М. Рубакіна (1910), «Педагагічныя сачыненні» Л. М. Талстога (1914), «Вялікая дыдактыка» Я. А. Каменскага... І — кнігі Міхаіла Крукоўскага.

У час грамадзянскай вайны Крукоўскі разам з сям’ёю пераязджае на Алтай. Спачатку заадава Барнаўльскім краязнаўчым музеем. Затым знайшоў прытулак у сяле Камень (зараз паселішча называецца Камень-на-Обі). Міхаіла Антонавіча прызначылі загадчыкам земскага аддзела народнай адукацыі, а праз некаторы час — загадчыкам Першай бібліятэкі. Да нашых дзён дайшлі сведчанні пра тое, што, хаваючыся ад белгвардзейцаў, калчакаўцаў, у 1918 ці 1919 годзе настаўнікі з народнага аддзела адукацыі Алфрэўа і Лапусцін каля вёскі Алак знайшлі захаванне костак маманта, бізона, іншых старадаўніх жывёл. Калі белгвардзейцы сшылі — касткі перадалі Міхаілу Антонавічу, які ў адным з пакояў размясціў ацалелыя калекцыі мясцовага музея. Затым туды

У 1933 годзе Крукоўскі разам з сям’ёю пераехаў у сталіцу Узбекістана — Ташкент. Памёр ураджэнец Віцебскай губерні ў 1936 годзе. Творчую спадчыну Міхаіла Крукоўскага складаюць кнігі «Аланецкі край», «Прыгоды Сенькі», «Маленькія людзі» (у адным з апавяданяў літаратар апісвае, як бацька прадае свайго сына за пяць рублёў — ва ўслужэнне ці «ў навучанне» дробным гандлярам, што было распаўсюджаным з’явай у Расійскай імперыі), «Паўднёвы Урал», «Уцякач», «Жыццё ў прыродзе. Біялагічныя нарысы для дзяцей старэйшага ўзросту», «Свет цудаў. Геаграфічныя хрэстаматыя» і іншыя выданні. Істотная частка іх пачаўся свет у друкарні Ціхамірава... Крукоўскі выступаў і як перакладчык — у прыватнасці, выдаў «Лісты з Афрыкі» Генрыка Сянкевіча, «Ва ўцёках» Вінцэнта Каскевіча... Шмат што з напісанага Крукоўскім засталася ў рукапісах. Аднаму з карэспандэнтаў ён пісаў, што з’яўляецца аўтарам 50 кніг. А, па інфармацыі расійскай бібліяграфічнай вядома пра выданне 24 кніг М. Крукоўскага. Можна, у рукапісных творах ёсць і ўражанні ад вандровак па Беларусі, Віцебскай губерні. Пра прыродазнаўчую белетрыстыку Крукоўскага,

Сям’я Крукоўскіх. Ташкент, май 1928 г.

паступілі партызанскія пікі, якія мясцовыя руліўцы кавалі ў вясковых кузнях. Каб пашырыць калекцыю, Крукоўскі ўвесну 1919 года выправіўся з двума памочнікамі ў навуковую экспедыцыю. Даследчык ведаў, што трэба раздзябіць узоры флары і фаўны павета, прадметы быту і этнаграфіі (па 16 узораў з кожнай воласці). Канешне ж, у час экспедыцыі яе кіраўнік вёў і фатаграфічныя здымкі. У 1920 годзе Каменскі краязнаўчы музей набыў афіцыйны статус. Крукоўскага, які сшышоў з Алтайскага губернскага музея і пераехаў у Камень, у 1921 г. прызначылі дырэктарам новай асветніцкай установы. Сваю працу кіраўнік апяваў наступным чынам: «Калекцыю сваю я строга сістэматызую, не ганяючыся за колькасцю, а фатаграфуючы толькі тое, што лічу на месцы неабходным для навукі з уласнага пункту гледжання... <...> каб калекцыя мая ў кожным музеі была прадстаўлена цалкам, як завершаная, цэласная праца аднаго вучонага...» Але не ўсё ішло гладка. Савецкая рэчаіснасць напружана прымае этнаграфію і музейшчыка, а яшчэ — двараніна па паходжанні. Крукоўскага выключылі з культурасветасюза, абвінавачвалі ў «акадэмізме». Дырэктар тройчы пісаў заявы аб звальненні з пасады загадчыка Каменскага краязнаўчага музея, але іх адхілялі. У кастрычніку 1927 года чарговую заяву ўсё ж задаволілі.

пра яго анімалістычныя кнігі захавалася такое сведчанне: «...Апавяданні М. Крукоўскага павінны быць прылічаны да найлепшых кніг так званай геаграфічнай белетрыстыкі. Яны заўсёды маюць у аснове жыццёва-праўдзівае апавяданне з рэчаіснасці, і на фоне яго натуральна, без націжка, чытач знаёміцца з цэлым шэрагам малюнкаў рускай прыроды, побытам рускага насельніцтва».

Ад першай жонкі, Соф’і Карлаўны Бурэ, у Міхаіла Антонавіча засталася адна дачка і тры сыны. Дачка — Соф’я Міхайлаўна Крукоўская (1896—1984) — гісторык-мастацтвазнаўца. Сын — Усевалад Міхайлавіч Крукоўскі (1897—1940) — супрацоўнік Усесаюзнай надзвычайнай камісіі, аддзела дзяржаўнага палітычнага ўпраўлення, Наркамата ўнутраных спраў, быў ўзнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга Узбекіскай ССР. Арыштаваны ў красавіку 1939 года і расстраляны 21 студзеня 1940 года. Другі сын — драматург, паэт, празаік, нарысіст Юрый Міхайлавіч Крукоўскі (1901—1938). Яшчэ адзін сын — Леў Міхайлавіч Крукоўскі (1899—1943), па праектах якога былі пабудаваны шэраг мастоў ва Узбекістане.

Паміж пра Міхаіла Крукоўскага жыве ў Башкартастане (Расія) і ва Узбекістане. У музеі Салавата Юлаева ва Уфе 4 лютага 2019 года была праведзена фотавыстаўка работ Міхаіла Антонавіча.

Кастусь ЛЕШНІЦА

У Пецярбургу суджэнцы — муж і жонка Міхаіл Крукоўскі і Соф’я Бурэ — жылі на Васільеўскім востраве (15 лінія, дом 38). Пазычыўшы неабходныя сродкі, маладыя людзі пачалі выдаваць часопіс

«Прышчэпляць» культуру нацыянальнай памяці

Не быць уведзенымі ў зман, як у гісторыі неаднойчы здаралася, усімі сіламі пазбягаць вайны і служыць жыццю, «прышчэпляць» культуру нацыянальнай памяці, як юбіляры, любячы прыроду, як паэты, не цурацца архіваў і старых папер ды старанна ўчытвацца ў аўтографы класікаў, як даследчыкі, — вось асноўныя ідэі, што «лунаюць» у лютаўскім нумары «Польмя».

Упаэтычнай рубрыцы чытача «вітае» «Акрылены вясной» Уладзімір Мазго, у аднайменнай падборцы якога навідавоку прыхільнасць да такога мастацкага сродку, як паўтор. Лірычны герой, слухачы «мелодыю дажджу», як сапраўдны паэт пачуваецца выдатным музыказнаўцам — і дырыжорам, і выканаўцам адначасова. Валянцін Семяняка прапануе чытачу нізку «Нясу табе прызнанне», у якой дае надзею-абяцанне і людзям шанюнага ўзросту. Не забывае аўтар іранічна пахваляць і сябе: «Ну, і заўважу яшчэ пры нагодзе — // Вершы абі да каго не прыходзяць». Цеплынёй «абдае» чытача яго твор «Сястры Раісе», з якога праступаюць абрысы патрэта сталай жанчыны і яе не заўсёды простага, але годна пройдзенага жыцця. Віктар Ярац пераконвае вершаванай нізкай, што «Усё вядома нябёсам». Асабліва змястоўныя развагі выяўлены ў жанравы формі, якая пераклікаецца з выкарыстанай Алесем Рызанавым. Згаданую паэту прысвечаны верш «На канвертах выцвілыя штэмплі...», а самі наследаванні ў нізцы найбольш запамінальных, сэнсавана ёмка і глыбокія.

Лютаўскае «Польмя» не прапануе гэтым разам раман, як бывае звычайна, затое дорыць нам аповесць Віктара Кунцавіча «Люстэрка старой шафы». Твор з'яўляецца ўзорам містычнай прозы, якая заўсёды знаходзіць сваіх аматараў, прычым іх у яе, падаецца, бывае нават болей, чым у фантастыкі. Чалавеку ўласціва адчуванне прысутнасці незямнога, часам нехта сам настойліва шукае яго прыкметы, каб апраўдаць тая ці іншая здарэнні, адмаўляючыся браць персанальнаму адказнасць за тое, што з ім адбываецца.

У сюжэце, падзейна насычаным апісаннем жыцця людзей, паказаны ўільгую невядомага і нябачнага на чалавечыя лёсы. Люстэрка, па сутнасці, знішчае хваробай мужа здрадніцы, калі той адмаўляецца забіць яе, прычым, як становіцца вядома, рэч ажыццяўляе гэта не ўпершыню. Нібы сам збег абставін перамяшчае шафу з люстэркам з адной кватэры ў іншую, каб яно магло выканаць сваю місію пакарання таго, хто не імкнецца да ўсталявання «справядлівасці».

Вольга Таляронак падрыхтавала для нас два апавяданні — «Платон-шалапут» і «Знахар», якія аднолькава (і назвамі, і зместам) акупаюць у атмасферы, што валадарыла ў беларускай прозе нашаніўскага Адраджэння. У першым прадстаўлены герой-хітрон, які выкарыстоўвае людзей і абставіны на сваю карысць, але, падаецца, не робіць нічога празмерна жорсткага і агіднага, таму, паказаны з гумарам, выглядае ў цэлым пазітыўна, нягледзячы на свае ўчынкi. У другім жа апісана трагічна-іранічная сітуацыя звароту бацькоў хворага дзіцяці да вясковага лекара, які на самай справе не здольны нічым дапамагчы, але ўсёй душой хоча гэтага, як і наведвальнікі, —

цуд выздараўлення адбываецца. Светапогляд, агаясамлены стагоддзе таму, у век развіцця навукі, у прыватнасці медыцыны, з «забабонамі», быў уласцівы тагачасным беларусам. Зрэшты, мы і дагэтуль яго не зусім пазбавіліся, схільныя ў крытычныя моманты жыцця шукаць паратунку ўсюды, верачы і ў неверагодныя чудадейныя сродкі.

Ніла Рыбік прапануе чытачу апавяданне «Маці», якое магло б мець і экзатычны заглавак, напрыклад «Лэйла», — паводле аднаго з імёнаў гераніі твора. Аднак аўтар расставіла свае акцэнтны, выстаўляючы на першы план асобу, якая, не будучы ў кроўнай сувязі з дзяўчынкай, выхавала яе і не аддала бацьку, калі той аб'явіўся. У назву твора ўкладзена адсылка да яшчэ адной гераніі, якая не вельмі клапацілася пра народжаных ёй дзяцей і ўвогуле лёгка ставілася да жыцця. У кожным з агучаных выпадкаў выбар назвы акцэнтнае «мараль» твора, правадніком якой з'яўляецца нябачны аўтар.

Вячаслаў Мойска выступае з творам «Таварыш Крымянец. Сіквел апавядання Міхася Лынькова «Сустрэчы» да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў». З нагоды публікацыі давялося асыяжыць у памяці і змест апавядання М. Лынькова для глыбейшага асэнсавання сіквела (як жа выбываецца замежнае слова!). Як ні дзіўна, успрымаючы творы ў тандэме, трохі нават шкадуеш героя В. Мойска. Письменнік падумаў, што, па-першае, адпала ў «Сустрэчы» Захарам атрымана недастаткова, па-другое, не завершаны маральнае і духоўнае «выхаванне», у сувязі з чым аўтар і натхніўся на цікавы мастацкі эксперымент.

Час многае расставіла на месцы, паказваючы нашы промахі, прымушаючы апліцць рахунак: некалі добрае і правільнае можа аказацца ілюзіяй. Чалавека здольны ўвесці ў зман палітыка, ідэолага, філосафа, нават навука, але традыцыйныя каштоўнасці, сярод якіх і «не забі», недарэмна перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Адным са слупоў этычнай сістэмы адведку выступае хрысціянства і царква, куды героі накіроўваюцца ў фінале. Ну а чытачу, паводле меркавання аўтара, трэба таксама быць вельмі асцярожным, каб не аказацца ўведзеным у зман той ці іншай сацыяльнай структурай.

Міхась Шыманскі ва ўспамінах «Не пакінь нас, памяць» згадвае ранняе дзяцінства, азмрочанае Вялікай Айчыннай вайной. З замалёвак паўстаюць жахлівыя карціны таго, як сям'я з маленькімі дзецьмі назірае за паміраннем у агні роднай вёскі і ўласнага дома. У памяці аўтара засталася і тое, як усёй вёскай жанчыны ў галодны год вызвалення, узрадавання блізкасцю чырвонаармейцаў, гатуюць агульны шчодры стол і дзеці радуецца магчымасці ўволю паесці яечні. Боль М. Шыманскага прабываецца ў радках пра тое, як яны з сястрой, употайкі ад бацькоў, стараючыся не натрапіць на міны, хадзілі паглядзець на свой сад на папалішчы.

Жудасная рэч вайна, і пазбягаць яе чалавецтву трэба любімымі сродкамі, асабліва ў часы, калі вырашаць і геапалітычныя, і эканамічныя пытанні можна самымі рознымі, больш эфектыўнымі сродкамі. Але чамусьці людзі зноў і зноў выбіраюць рух на тым самым «зручным» сваёй звыкласцю, тысячагоддзямі апрабаваным прымітыўным шляхам...

Навуковым публікацыі прадстаўлены артыкулам Сун Цзэ «Семантыка і функцыі пейзажных малюнкаў у прозе для дзяцей (на матэрыяле творчасці Цаа Вэньсюаня, Якуба Коласа і Міхаіла Прышвіна)». У тэксце разглядаюцца выявы ландшафту ў літаратуры жыхароў аднаго паўшар'я, але тэрыторыі з адметным кліматам. Прысутная ў мастацкай тканіне пісьменнікаў трох літаратурная магія прасторы дапамагае дзецям і дарослым спасцігаць свет прыгожага, выхоўвае пачуцці патрыятызму і ўсеагульнай еднасці людзей між сабой і з Сусветам.

Юбілей «святкуюць» у гэтым нумары дзве асобы: адна — з самай што ні ёсць сучаснасці, другая — з беларускай гісторыі, не такой ужо і далёкай. Першую віншуе Аляксандр Марціновіч у публікацыі «Сучаснасць праз шкельца гісторыі. Да 60-годдзя Алеся Карлюкевіча», другую — Мікола Мікуліч навуковым артыкулам «Пілуу вершам краты...». Да 110-годдзя Валянціна Таўлая».

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», лаўрэат дзяржаўных і міжнародных прэмій, удалальнік шэрагу іншых ганаровых узнагарод А. Карлюкевіч паўстае з тэксту найперш шчырым працаўніком, на рахунку якога выклікі спіс выдадзеных кніг, у тым ліку і для маленькіх чытачоў. Між радкоў чытаецца, што намаганямі такіх аддальных руліўцоў нівы нацыянальнага краязнаўства, ці шырэй — «радызнаўства», цяперашняму пакаленню і «прышчэпляецца» культура нацыянальнай памяці.

Пра В. Таўлая М. Мікуліч, абспіраючыся на погляды папярэднікаў, гаворыць як пра цікавы прыклад таго, што камунізм з'яўляецца патрыятычным. Ды і ўвогуле, на думку даследчыка, рэдка бывае ў гісторыі літаратуры, як у гэтым выпадку, што паэтычная спадчына паўтарае біяграфію паэта.

Алена Стэльмах у памяць аб Міколе Мятліціцкім прапануе публікацыю «Пашырыць географію душы», якую складаюць матэрыялы некалі запісаных гутарак з паэтам. Для гэтых сустрэч была нагода — работа аўтара ў часопісе «Родная прырода», а паэт навакольны свет вельмі любіў. Гэта выяўляе тэматыка прапанаваных матэрыялаў, сярод якіх знойдзем і непадробны клопат пра беларускія балоты, і шчырую любоў, замілаванне айчынай прыродай. Паэт нібыта «прачыніў» сваёй добрай знаёмай, а ўслед

за ёю і нам, чытачам часопіса, «акенца ў таямніцы свайго светаадчування, дазволіў зазірнуць туды, дзе пецілася яго вялікая Паэзія».

Пятро Жаўняраўч падрыхтаваў для «Польмя», пераклаўшы з рускай мовы і дадаўшы каментарыі, асабістыя запісы Уладзіміра Караткевіча «Які ж мы багаты народ...» 3 запісных кніжак. 1954—1961 гг. 3 прыведзенага звяртаюць на сябе ўвагу спробы рэфлексіі ў выглядзе вызначэння пісьменнікам уласнага псіхалагічнага тыпу (відаць, паводле папулярных некалі класіфікацый), а таксама нечаканыя, але па-чалавечы шчырыя развагі. Напрыклад, наступная: «Самае хваляючае і нікому не надаеодлівае відзішча — глядзець у люстэрку на самога сябе. Самае цікавае, заўсёды напoўне глыбокім зачараваннем чытанне — чытанне сваіх вершун».

Не даюць нам засумаваць і «Архівы»: звяртаючыся да гэтай рубрыкі, зайздросціць людзям, здольным перабіраць старыя паперы, расчытваць рукапісы, «дыхаючы» паветрам мінуўшчыны. У мяне на гэтую засяроджаную і карпатлівую, хоць і не заўсёды ўдзячную, ды цікавую работу не стае царпення, у адрачэнне ад аўтараў наступнай публікацыі. Кастусь Лешніца і Вячаслаў Селяменю ў яе назве «Польмя»: «Тод на год не прыходзіць...» цытуюць захаваную ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь цікавую тлумачальную запіску з 1969 года, якая была адрасавана сакратару ЦК Кампартыі Беларусі. Аўтар гэтага дакумента робіць агляд часопіса, спрабуючы паўплываць на фарміраванне яго жаданага для краіны аблічча (прыкладна, як я, але больш крытычна, кіруючыся дзяржаўнымі задачамі).

Адзначаецца ў дакуменце, што літаратуразнаўчыя артыкулы адметныя большым прафесіяналізмам і грунтоўнасцю, чым крытычныя. Гэта зусім не дзіўна: літаратуранаму крытыку, звычайна пазбаўленаму магчымасці абперціся на папярэднікаў з іх навуковымі росшукамі і важкімі высновамі па тэме канкрэтных мастацкіх тэкстаў, заўсёды цяжэй «ісці» па новым матэрыялах. Ды і больш адказна. Аджэватна ацаніць твор можа перашкодзіць не толькі ідэалогія, але і вузкасць даягледу, і недахоп вопыту, і — у найбольшай, відаць, ступені — суб'ектыўнасць, у палоне якой па сваёй «прыродзе» мы ўсе вымушана знаходзімся, рэдка здольныя цалкам вызваліцца.

Раман Сэрвач у рэцэнзіі «Аўтографы Якуба Коласа на кнігах» знаёміць нас з новым, незвычайным выданнем, у якім сабраны і арыганальна ў форме навукова-публіцыстычнага эсэ інтэрпрэтаваны дарчыя надпісы, зробленыя класікам беларускай літаратуры ХХ стагоддзя. Канешне, словы на кнігах — гэта, у першую чаргу, «гісторыя» адносін Коласа з іншымі людзьмі, якую ў тым ліку даследуюць аўтары выдання.

У публікацыі — ужо не ўпершыню ў часопісе, нават у бягучым годзе — гучыць думка, што беларусы «губляюць» кнігу, што колькасць асобнікаў сацыяльна значных выданняў сёння вельмі малая. Але не такі вялікі і попыт на падобныя выданні: яны лічацца спецыялізаванымі, хоць патэнцыяльна здольны зацікавіць шырокае кола. Магчыма, трэба глядзець у гэты бок — узмацнення вагі культурнай спадчыны Беларусі ў сучасным свеце, які няўхільна лічбавізуецца, — і прымаць уважаныя рашэнні.

Наталля БАХАНОВІЧ

Мемуары літаратара і бібліятэкара

Аўтару ўспамінаў пра ўласнае жыццё — «Я — доўгажыхар» — 21 сакавіка 2023 года споўнілася 97 гадоў. «Я, Арцём'еў Віктар Іванавіч, нарадзіўся ў беларускай сям'і сялян-серадняком 21 сакавіка 1927 года ў Шклоўскаму раёне, на хутары з шасці двараў Чарэйцаў Круг (у маім пасведчанні аб нараджэнні — вёска Радзішчына, у сясцёр Надзеі і Марыі — вёска Ордац)» Так пачынаецца расповед чалавека з жывой, фатаграфічнай памяццю і з актыўнай сацыяльнай, грамадзянскай і палітычнай пазіцыяй.

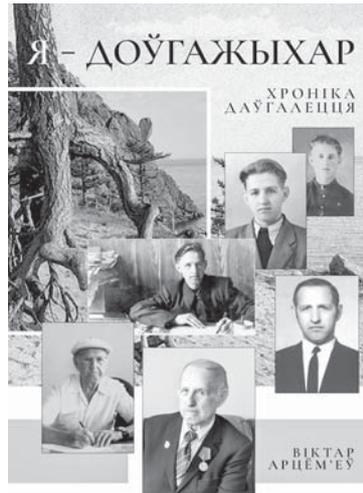
У біяграфіі Віктара Іванавіча хапіла ўсяго: і галоднае дзяцінства, і нястомная, з маленства, сялянская праца, і служба ў Міністэрстве дзяржаўнай бяспекі, і выключэнне з радыё Камуністычнай партыі, і ўзнаўленне ў партыі, і бязбожніцтва, і праваслаўная вера, паразуменне з якой пісьменнік шукае ў сталым веку... Чытаеш успаміны жытара Магілёўшчыны, згадкі пра добра вядомых у айчынную культуру дзеячаў, а перад табою паўстае ўсё XX стагоддзе з яго палітычнымі і сацыяльнымі склада-насяцямі.

Але акцэнт аўтар «народных мемуараў» робіць не столькі на вялікіх падзеях, колькі на звычайным, уласным жыцці, на вопыце блізкіх родзічаў, сялян з той старонкі, якая дала яму шырокую дарогу ў вялікі свет. Мне думаецца, што такая кніжачка будзе і крыніцай этнаграфічнага характару на доўгі дзесяцігоддзі наперад.

Аўтар раскавае пра тое, што елі ў 1930—1940-я ў вёсцы: «Ежа ў нашым

доме была толькі свежая. Яна, магчыма, была б запатрабавана і назаўтра, але трэба было карміць кабанчыка. Варылі ежу ў вялікай сялянскай печы: гэта суп з бульбы, крупня з малаком, кулеш з пшанічнай мукі, летам суп са шчаўя ці буракоў, зімой кіслую капусту. А яшчэ бліны і скавароднікі. Хлеб ржаны, але мукі заўсёды было мала і дабаўлялі бульбу, а летам — казлец-траву. Ежу расходвалі эканомна. Сытым былі не заўсёды...» Расказвае, як і ў якім аб'ёме ўжывалі раней спіртное. Часам сярод побытавых дэталей прасякваюць сведчанні, пераказ пачуццяў Арцём'евым пра падзеі, якія дзесяцігоддзямі на слыху, аўтар, ведучы пра тое, што ў іншых крыніцах пра іх пішацца, даволі часта аспрэчвае добра вядомыя факты. Як і з дэталімі забойства легендарнага актёра Саламона Міхоўска... У гэтым плане хацелася б параіць зазірнуць у кнігу і беларускім гісторыкам, ды і гісторыкам культуры ўвогуле — і беларускай, і расійскай.

За час свайго доўгажыхарства Віктар Іванавіч як бібліятэкар, бібліяграф, аўтар шматлікіх выступленняў у друку сустракаўся з многімі пісьменнікамі Беларусі і Расіі. У яго хатнім кнігазборы захоўваюцца аўтографы шмат каго з паэтаў і празаікаў: Андрэя Валясінскага, Ігара Шклярэўскага, Васіля Быкава, Рыгора Барадуліна... А з некаторымі з іх магілёўскі літаратар і сябраваў — як, напрыклад, з паэтам Аляксеем Васільевічам Пысыным, якога чамусьці цяпер паціху забываюць. Яркі фантэзійны лірык, яркі мастак слова, ён пакінуў для нашчадкаў выключна трывожныя, здольныя ўзяць за самыя глыбіні

сэрдэчных, душэўных струн паэтычнай радкі. «Палім мы маршанскую махорку, // Бачым мы Дняпроўскую граду. // Будзе сёння бой. На тым узгорку, // Можна, я таксама упаду. // Будуць травы над курганам. Будуць // Адлятаць у вырай жураўлі. // Нас, напэўна, у свеце не забудуць, // Успомняць, што на свеце мы жылі. // ...Я гляджу на даўняе курганне. // На траву, на рыжых мурашоў. // Ведаць: калі мяне не стане — // Я ў сваю дывізію пайшоў».

У невялікага памеру, але даволі насычанай фатаграфічна кнізе, ёсць і шмат фотаздымкаў. Вось Віктар Арцём'еў з Аляксеем Пысыным у 1950-я, Віктар Іванавіч і Ігар Шклярэўскі на Уесааюз-

ных Сіманаўскіх чытанняў у Магілёве ў ліпені 1988 года, з Віктарам Карамавым каля дома мастака М. В. Неўрава ў Круглянскім раёне (вёска Лыскаўшчына), з сябрамі-пісьменнікамі — Міколам Леўчанкам і Мікалаем Барысенкам...

Віктар Арцём'еў ліставаўся з народным пісьменнікам Беларусі Янкам Брылём, быў знаёмы з Фёдарам Міхайлавічам Янкоўскім, сябраваў са шмат маладзейшым паэтам Алесем Письмянковым...

Многія старонкі шчырай жыццёвай сповядзі «Я — доўгажыхар: Хроніка даўгалецця» вельмі асабістыя (пра сямейнае жыццё, пра зусім блізкіх людзей, стасункі з ім, пра лядчэнне ў бальніцах і паліклініках)... Шчыруючы ў раскрыцці ўласнага, часам вельмі інтымнага, аўтар дзеліцца жыццёвым вопытам, мяркуе, што заснаваны на ўласна перажытым тыя ці іншыя высновы пададуцца карыснымі наступнікам.

Нагадаем, што ў ранейшыя гады пачыталі свет кнігі Віктара Арцём'ева «Вянок Аляксею Пысыну», «Радзішанскі летанік вайны», «Чарэйцаў круг», «Палкоўнік Пётр Асмалюўскі», «Вянок Анатолію Сербановічу», «Урокі Аляксея Пысына», «Мова родная — беларуская», «Цячэ рэчка Бася»... Віктар Іванавіч Арцём'еў сваёй выключнай працай, сваімі памкненнямі стварыць летанік літаратурнага жыцця Магілёва, Магілёўшчыны зрабіў выключны ўнёсак у краязнаўства Беларусі, найперш — у літаратурнае краязнаўства нашай Айчыны. Нястомная, паслядоўная праца патрабуе высокіх адзнак, высокага ўшанавання.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

«Ну выйдзеш ты ў людзі і... Што ты ім скажаш...»

Генрых Тарасевіч — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар паэтычных зборнікаў «Прадчуванне вясны», «Адлюстраванне душы», «Носьбіт», «Рэфлексія шчырасці». Яго новая кніга, што выйшла ў выдавецтве «Калаград», называецца «Прасцяг» (вершы, санеты, паэмы, песні). У ёй шмат твораў, розных па настроі, эмацыянальнай афарбоўцы, форме і змесце. Ёсць там і верш, у якім аўтар звяртаецца да калег:

*Стварайце праўдзівыя творы,
Бо толькі яны маюць кошт.
Гісторыі надуманых мора,
Але ім цана медны грош.*

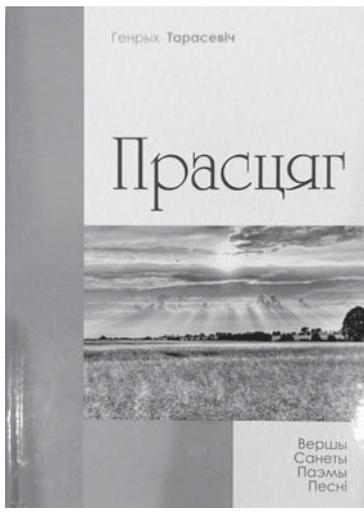
*Пішыце, паэты, пра тое,
Што ў памяці вашай жыло.
Пра любяе ў думках былое,
Што вечна на сэрца лягло...*

Такую ўстаноўку аўтар дае перш за ўсё самому сабе, таму гаворыць пра галоўнае ў сваім жыцці: пра бацькоў, бацькоўскую хату, родную краіну, прыроду, першае каханне, сям'ю ў, дзяцей, творчасць, веру. А вершы ён піша толькі тады, калі не пісаць не можа. Адчутае сэрцам лёгка кладзецца на паперу — і ў напісаным ёсць душэўнасць і праўдзівасць.

Пераадоўваючы жыццёвыя цяжкасці нашага складанага і неспрадаважнага часу, «апантаных Беларуссю», паэт шчыра піша:

*Бацькоўскі край — ты мне крыніца
Шчаслівых дзён і мар бязмежных...*

Гаворачы аб простых, але фундаментальных рэчах, аўтар узводзіць у

маральны закон сапраўднасць пачуццяў і чысціню намераў. Пераканана і ўпэўнена піша ён аб тым, што хвалюе, імкнучыся даказаць чытачу неабходнасць увасаблення ў жыццё біблейскіх ісцін:

*Галоўнае — чулівая душа,
Яна нясе адметнасць чалавеку
І, быццам выгінастая іаіша,
Вядзе яго да Госпада спрадвеку.*

Заклікаючы людзей да спасціжэння заветаў Усявышняга, аўтар добра разумее, што пачынаць трэба з сябе, з уласнага ўдасканалення:

*«Пост для цела —
ежа для душы», —
Так калісь бацькі мяне вучылі...
Божа мой, прашу, дапамажы —
На ўсёдармальнасць дай мне сілы.*

Каштоўнымі жыццёвымі ўрокамі лічыць Генрых Тарасевіч парадкі сваіх бацькоў. З падзякай успамінае словы бацькі, вялікага працаўніка, мудрага чалавека, які валодаў багатым, сапраўды народным пачуццём гумару:

*«Ну выйдзеш ты ў людзі і...
што ты ім скажаш»,
Любіў гэтак бацька
са мной гумарыць.
І ў смешнай навуцы яму не адкажаш —
Слязіна трэба думаць,
пасля гаварыць.*

*«Не кожны ўзлёт мае думкі пасадку», —
Яшчэ адзін бацькі тугі парадокс.
Калі думкі ўноўца
ў жахлівым парадку,
Тады і ў высновах заўжды перакос.*

Гэтыя словы нядарна было б засвоіць усім людзям, нездарма парадкі бацькі сын-паэт апеў у сваім вершы і змясціў у кнігу.

Тут апавядальнае, напоўненае бытавымі дэталімі і гумарам, суседнічае з баечным, якое мае пэўную мараль (вершы «Нечаканая здагадка», «Розныя акалічнасці», «Дачныя парадоксы», «Упэўненасць і сумненне», «Паэзія і мудрасць» і інш.). А ёсць і лірычнае, спавядальнае, вельмі асабістае. І гэтыя лірычныя вершы здаюцца мне найбольш праніклівымі («Прабач. Жадаў цябе

забыць...», «Прабач-даруй нам, першае каханне...»).

Вось адзін з такіх твораў з вельмі выразным рэфрэнам:

*Няўжо табе незразумела,
Што ты ў мяне адна навекі?
Што без цябе душы і целу
Штодзённыя патрэбны лекі?*

*Няўжо табе незразумела,
Што без цябе мне свет нямілы?
То ён здаецца чорна-белым,
То абьякава бяскрылым.*

*Няўжо табе незразумела,
Як моцна я цябе кахаю?
З табой ішчаслівы я бязмерна
І лепшай долі не жадаю.*

*Няўжо табе незразумела,
Што разам мы непераможны?
Таму й жыві на свеце смела
Без думак ззубных і трывожных.*

Прыкладна палову кнігі займаюць санеты, і ў гэтым выяўляецца імкненне аўтара да прыгажосці і гармоніі. Акрамя таго, ёсць раздзел песенных вершаў, у якіх ужо першапачаткова закладзены малюнак меладыйнага гучання.

У кожнага паэта свой чытач. Той, хто адкрые для сябе кнігу Генрых Тарасевіча, знойдзе там сугучча сваім пачуццям і думкам, бо як справядліва ў ёй сказана:

*Бывае дастаткова толькі слова,
Каб у сябе наверх чалавек.*

Валянціна ПАЛІКАНІНА

Зіновій ПРЫГОДЗІЦ

* * *

Ёсць павер'е ў людзей такое:
Носяць ішчасце буслы з сабою.

Дзе ні сядуць яны — заўсёды
Між людзьмі будзе радасць, згода.

Бо заслоняць буслы любога
Ад бяды і ад вока ліхога.

Ад пажару, маланкі жаклівай
І ад плёткі чужой, зласлівай.

Хочуць — кінучь яны калоду
Хлебаробам на дождж ці пагоду.

Прынясуць радасць маці-татку —
Светлавокае немаўлятка.

Для дзяцей жа буслы свой клёкат,
Як мячы, рассыплюць навокал.

Закаханым жа самай ішчасліваю
Будзе стрэча ля гнязда буслінага.

Летнім вечарам

Вечар крылом ахінуў Целяханы,
Зоркі, агні навакол запаліў...
Дзесьці ў садах над Агінскім каналам
Песні свае завялі салаўі.

Коціць канал свае воды паволі,
Стаў задуменны за вёскаю бор...
Роднае, мілае сэрцу прыволле,
Светлым пачуццям шырокі прастор.

Вечарам летнім тут добра з каханай
Сцежкамі роснымі ішчасце шукаць...
Зяюць агнямі наўкол Целяханы,
Песні славак да ранку чуваць.

Успамін

Дождж барабаниць нудна, слотна.
Пусты пакой. І я адзін...
Але на сэрцы не маркотна —
Душу мне саграе ўспамін.

Было дажджлівым тое лета,
І хмарна, сіверна было.
Ды ўспамінаецца не гэта,
А стрэх чароўнае святло.

Сустрэч кароткіх, хапатлівых...
Быў лес гатовы нас схваціць.
І мы хаду хвілін ішчаслівых
Пераставалі заўважаць.

Мы забіраліся пад шаты
Спагядных сосен і ялін...
Хоць дождж лупіў нібы наняты —
Надзейным полаг быў галін.

Той дождж занадта быў кароткі.
Умелі сэрцы ў лад трымцець.
І пацалункаў больш салодкіх
Мне не даводзілася мець.

Ды зразумеў я толькі потым
Чароўнасць незабыўных дзён...
Хто ведае, з якога слоты
Праменьчык будзе нам відзён.

Зямля

У маленстве
Была ты казкаю,
Сонечнаю, чароўнаю,
Таямнічага характава і ласкі
Поўнаю.

А падрас —
Завінела ў мяне пад нагамі
Палянамі гулкімі,
Срэбранымі рачулкамі,
Шчаслівымі нівамі,
Расквечанымі лугамі,
Дзе за сонцам я беаў босы,
Абіваючы кветкі, росы.

У юнацтве
Была задуменна-лірычнаю,
Шчодраю, паэтычнаю.
Ціхім гоманам мудрых дубоў,
Шэнтам траў, каласоў
Падказала мне
Дзівоснейшую таямніцу.
Павяла-паказала
Сцежкі першай маёй чараўніцы.
А цяпер
Ты сур'ёзна стала больш.
Як да сябра
Іду да цябе па парадку.
Ты — мой клопат і боль,
Мая радасць.

Будуць мераць нястомна
Тваю шырыню-даўжыню
Мае крокі,
Каб тваю цеплыню,
Песні-зукі твае,
Сонца-фарбы твае
Увабраць мне да кроплі.
Поўны сіл маладых,
Цвёрда, радасна крочу я...
О, зямля!
Не паверу, што некалі ты
Для мяне, праз гады,
Станеш проста
Сырою і змрочнаю.

Напрадвесні

Халаднаваты месяц люты,
Пяч мароз, што ні кажы.
І рэкі лёдам яшчэ скуты,
І некрутаты снег ляжыць.

Ды вось супынішся ў заціску,
Падставіш сонейку свой твар —
І п'еш на кроплі, як з кілішка,
Цяпля скупого Боскі дар.

Зачаравана глянеш: колькі
Наўкол прастору і святла!
Ялінка вунь свае іголки
Насустрэч сонцу падняла...

Вярбіна ўзрушылася нечым —
Вясновы ўжо, відаць, настрой:
Вуаль накінуўшы на плечы, —
Яна ў палоне светлых мрой.

І ўжо зусім на лад вясенні
Гучыць мелодыя ў душы.
І грэюць сэрца летуценні...
Зіме — канец, што ні кажы!

Дар'я ЛЁСАВА

* * *

Сумую па адданасці,
Па вернасці сяброў.
Сумую я па радасці
Сваіх жа слоў.
Мялеюць з часам рэкі,
Глыбей — свая рака.
Іду да чалавека...
Яму — мая рука!

* * *

Магу назад вярнуцца,
Магу ляцець наперад.
Шумяць радкі, ліюцца,
Журботна б'юцца ў бераг.
Бясконцыя вы, хвалі
Душэўнай адзіноты.
Як доўга я кахала,
Не ведаючы, хто ты...

* * *

Колькі ж нечае зло
Разбурала святло!
Як чарнілася казка!
Як хавалася ласка!

І нічога воль з гэтым
Анідзе не зрабіць.
Нарадзіцца Паэтам —
Век пакутнікам жыць.

* * *

Ой, душа мая горкая,
Ты бываеш вясёлкаю,
Пальничак-душа!
Ты пад Божую зоркаю
На зямельку прыйшла.
Пад трывожнаю цішай,
Пад пакутай братоў...
Хто рыхтуе нам, піша
Лёс — дыктоўку вякоў?
Анямеляз з гора
Песня — ў ручанькі зораў.

* * *

Сумую...
Па тым, каго няма,
Каго не было ніколі.
Іду па белым полі
Душы, што плача дарма...

* * *

Вечар-вечарочак. А мне — ноч.
Ты ідзеш ад мяне наўзбоч.
Абмінаеш мяне, як тугу,
Усё, што я берагу, — абмінаеш.
А ці знаеш, што не бывае ішчасця
Нікому, хто каменем на дарозе —
Камусьці...
Чорная вушціца...

* * *

У простаі ісціне
Ёсць сэнс жыцця.
Жыві і радуйся,
Пакуль жывецца.
Спяшаюся
На твой прасцяг,
На дзён маіх
Адведзенае месца.
І — міма драбнаты,
Што вокал нас!
І тут жа — Ты, сады,
Вясёлак час!
Змянілася душа.
І сэрца расцвітае.

Я да Цябе прыйшла,
Як белы квет у маі.

* * *

Любові простыя ісціны...
А дрэні між намі!
Лёсе мой, высьцелі
Дыванок пад нагамі!
Каб не ўпала я болей,
Каб не разбілася...
Заімаць па-над доляй
Груганую збілася...

* * *

Аніводнага сябра,
Аніводнай сяброўкі...
Сваё сэрцайка слухай,
Нараджай свае зоркі.
Яны й стануць падтрымкай
У вялікай бядзе.
І ідзі! Бо нястрымна
Хтось насустрэч ідзе!

* * *

О, гэта мілае жаданне —
Заўсёды добрае рабіць!
А хтосьці ішкодзіць табе тайна,
Імкнецца подласцю забіць!
І гэта ўжо — на кожным кроку!
За ўсмешкаю фальшывай — зло.
...О, мой далёкі, мой глыбокі,
Абарані маё святло!

* * *

Няма да каго прытуліцца,
Ад злова збярانیцца...
А гэта ж — жыцця аснова!
Хапаюся за сваю мову.
Матчыная, ласкавая!
Абдымі шаўковымі травамі,
Рамонкамі бялявымі.
Абдымі мяне васілёчкамі,
Блакітнёнькімі званочкамі.
Раскінуць дай рукі на лузе
Дачушкаю Беларусі!

Фота Кастуся Дробава.

Мелодыя ціхага палявання

Урывак з аповесці

Валянціна КАДЗЕТАВА

Магу пайсці ў заклад, што ні ў адным медыцынскім даведніку вы не знойдзце назвы гэтай хваробы. А, між тым, хварэю на яе тысячы, а можа, і мільёны. Хвароба — хранічная і невылечная — пераважную частку года праходзіць ва ўтоенай форме і таму не трывожыць сваіх носьбітаў. А вось на пачатку лета пачынаецца імклівае яе абвастэрэнне. Доўжыцца яно да глыбокай восні, накладаючы своеасаблівы адбітак як на знешні выгляд хворых, так і на іх стаўленне да службовых і сямейных абавязкаў. Але, як ні дзіўна, ніводзін з тых тысяч — мільёнаў зусім не жадае пазбаўляцца сваёй немачы з яе неразумелымі простама смяротнаму праявамі...

Калі і чаму ўзнікае ў людзей неадоляная цяга да ціхага палявання? Неяк пачула, што варта толькі чалавеку праглынуць хоць драбніцу грыбных спор, як ён тут жа стане заядлым грыбніком. Вядома, гэта толькі жарт, так што нават пры вялікім жаданні далучыцца да каргорты «мікафілаў» глытаць споры грыбоў не трэба. Хоць і не шкодна тое, але бяскарысна.

Многія псіхологі лічаць, што схільнасць да такога роду дзейнасці, як рыбалоўства, уласна паляванне і паляванне ціхае закладзена прыродаю ў кожным з нас і што далейшае развіццё гэтых схільнасцей залежыць ад жыццёвых абставін. Хачу на канрэтным прыкладзе паказаць, што гэта не зусім так.

Абодвух сваіх сыноў, пачынаючы з пяцігадовага ўзросту, я вадзіла ў лес, расказвала ім пра дрэвы, лекавыя расліны, вучыла шукаць грыбы і разбірацца ў іх. Ад вёскі, дзе жылі мае бацькі і куды я з дзецьмі прыезджала на ўсё лета, да «галоўнага» лесу кіламетры тры, і маці неаднойчы дакарала мяне за тое, што «зноў цягну дзіця ў такую даль». Я моўчкі ўсміхалася: маці, забылася, відаць, як нас з братам, зусім малых яшчэ, «цягала» ў тую ж «даль».

Спачатку я вадзіла на грыбы старэйшага сына, потым — малодшага. І чаго толькі не выдумляла, каб прывабіць сваіх хлопцаў да найцікавейшага і найкарыснейшага, на маю думку, занятку — пошуку грыбоў! Імітавала голас лесавіка, які вітаў сваіх гасцей і абяцаў шчодро падзяліцца лясным багаццем; прыкладала ўсе намаганні, каб прыкмечы маю грыб-прыгажун знойшоў мой сын, а калі заўважала, што юны грыбнік пачынаў стамляцца, забягла наперад і чапляла на кусты ці маладыя дрэўцы цукеркі ў яркіх каляровых абгортках, а потым разам з сынам здзіўлялася вялікаму цуду. І, ведаецца, хоць з таго часу прайшоў не адзін дзясятка гадоў, мой старэйшы сын досюль памятае «цукеркае дрэва» і гаворыць, што доўга верыў у тое дзіва. Ён, сёння ўжо сталы мужчына, такі, як і я, «мікафіл», а вось малодшы... Калі пра лес, то толькі «на шашлыкі», калі пра грыбы, то толькі на патэльні ці ў слоіках. Вось табе і маеш! А ў аднолькавых жа абставінах раслі! Таго, што не дадзена прыродаю, нельга ні прывіць, ні развіць. Генетыка, Яе Вялікасць Генетыка! Старэйшы ў мяне ўдаўся, малодшы — у мужа. Той, калі пасля маіх доўгіх утавораў і рабіў ласку пайсці ў лес, то адразу клаўся там на паляну і ляжаў сабе ўвесь час, пакуль

я збірала грыбы. Гаварыў, што ў лесе яму нецікава.

Ад усёй «грыбной адысеі» майго малодшага сына засталася толькі некалі складзеная ім казка пра падземнае грыбное каралеўства з гарадамі, вуліцамі і дамамі, адкуль бацькі-грыбы выштурхоўваюць на паверхню непаслухмяных дзетак-грыбочкаў.

Скажыце, вам нічога не нагадвае гэтая гісторыя, прыдуманая сямігадовым хлопчыкам у далёкім цяпер васьмідзясятых? Мне яна часта ўспамінаецца. Успомнілася і сёння, калі зусім выпадкова трапілася на вочы выказанне англійскага пісьменніка, філосафа і мастацтвазнаўца Джона Раскіна: «Дзяцінства часта трымае ў сваіх слабых пальцах ісціну, якую не могуць утрымаць дарослыя людзі сваімі мужнымі рукамі і адкрыццё якой складае гонар пазнейшых гадоў».

Мікалогія, як і ўсякая навука, не стаіць на месцы. Але нават тады, калі мікалагі змогуць дасягнуць найвялікшых поспехаў у расккрыцці адвечнай таямніцы грыбоў, гэта ніколедкі не паўплывае на душэўны стан чалавека, назаўжды ўлобнага ў вялікі прыродны цуд — лес.

Пачуццё, што ахоплівае мяне ў хвіліны кожнага першага ў сезоне паходу ў лес, амаль невыказнае. Захапленне прыгажосцю паляны, засланай зялёным абрусам мяккага моху, замілаванасць адзіночым маладзенькім дубочкам, якому чамусьці захацелася пасяліцца сярод соснаў, асалода ад водару хвойі — усё гэта потым. А спачатку ўзнісла і разам з тым ціхага, нават нейкая пяшчотна-казытлівая радасць ад судакранання з вечнасцю і надзея на ўласнае доўгае, ажно за сто гадоў, існаванне. А яшчэ прадчуванне цуду.

Ужо ў красавіку ў нашых беларускіх лясах з'яўляюцца страчкі і смарчкі. Я асабіста стаўлюся да гэтых дароў лесу з устойлівай прадуратацыю і, хоць неаднойчы чула ад «едуноў», што смажаныя страчкі і смарчкі — «смаката», а смарчкі сушаныя — «увогуле далікатэс», ніколі не стану збіраць гэтыя грыбы. Яны нават выглядаюць сваім выклікаюць у мяне непрыемныя асацыяцыі.

Загое з неярпеннем чаюю першай хвалі адных з самых любімых маіх грыбоў — маслякоў. Прыносіць хвалю сярэдзіна чэрвеня, а пры адпаведным надвор'і — нават самы яго пачатак. Маслякі раннія (жарністыя) селяцца вялікімі сем'ямі ў невысокай траве ўздоўж дарог, на палянах і пад соснамі ў рэдкім хвойніку. Праўда, іх мякка вельмі ўпадабалі лічынкі грыбных камарыкаў, таму жоўцець жарністых маслякоў недаўгавечнае: нейкіх чатыры-пяць дзён, і быццам бы і не было заманлівых сваёй свежасцю і сціплым бляскам бэжавых шапачак грыбочкаў. Замест іх — друзлыя «лапці». Некаторыя грыбнікі выбіраюць сярод «лапцяў» найменшых паškodжання лічынкі і кладуць іх у кошыкі, каб дома пры дапамозе розных хітрыкаў павыгнаць нахабных чарвякоў вонкі. А такіх хітрыкаў сёння ў інтэрнэце хоць гаць гаці.

Каб пазбавіцца ад чарвякоў у грыбах, трэба разрэзаць іх, пакласці ў падсоленую вадку на некалькі гадзін. Ачышчы соль, чарвякі вылезуць. Такім чынам усе лічынкі пакінуць плады. Цяпер трэба перамыць грыбы і прыступіць да прыгатавання.

Сушка чарвітых грыбоў «дарадчыкі» таксама лічаць дзейсным метадам супраць паразітаў.

Трэба разрэзаць грыбы, выкласці на металічнае сіта і адправіць у духоўку. Тэмпература павінна быць самая малая. Пасля грыбы трэба начысціць ад чарвякоў, якія ў час сушкі вылазяць напалову.

Здзіўляюся, як гэта аўтар не паждаў вам «смачна есці!». Дарэчы, у канцы сваёй парады ён паведаміў, што «ў грыбах празмерна сапаваных, знітых і друзлых не застаецца нічога карыснага, таму іх не трэба выратаваць ад паразітаў і есці».

Бач ты, «не трэба есці!» А так хацелася! Другая хваля маслякоў выпадае на сярэдзіну ліпеня пры дастатковай вільготнасці глебы. Спякотны ліпень не парадзе вас гэтымі грыбамі. Але нічога, трэба набрацца цярдзення: самыя ядраныя, чыстыя маслякі (познія) літаральна запалаяюць маладыя сасоннікі ў канцы жніўня і на пачатку верасня. Запалаяюць лес і грыбнікі, але ўсе вяртаюцца з поўнымі кошыкамі і марцаць насмажыць, намарынаваць і насушыць гэтых вельмі смачных грыбоў. Праўда, перш за ўсё іх трэба належным чынам падрыхтаваць для перапрацоўкі. Шапачкі ўсіх маслякоў пакрыты тонкай ліпкай скуркаю, а ў восеньскіх, у адрозненне ад ранніх жарністых, пад шапачкаю ёсць яшчэ і бялая плёнка. І скурку, і плёнку неабходна зняць. З кожнага, нават самага маленькага, грыбочка. Занятка гэты вельмі працаёмкі і патрабуе стараннасці і ўсёдлівасці.

Не магу не ўспомніць адзін даўні выпадак.

Недзе напрыканцы жніўня прыбегла да мяне суседка па дачы Іна (дачамі я называлі вясковыя хаты, што дасталіся нам у спадчыну ад бацькоў). Задыханая Іна ўрачыста паведала, што на Залескай гары мора маслякоў і што нам трэба спяшацца, пакуль не панаязджалі туды нашы адвечныя канкурэнты гамільчане.

Не ўбачыўшы на маім твары водбліску сваёй радасці, Іна здзіўлілася: «Што здарылася? Дронна пачуваешся?» — «Горш, чым дронна: адпачынак праз два дні заканчваецца» — «Было бядзі! Мы яго на некалькі дзёнкі прадурожым», — заявіла Іна. — На такі выпадак у мяне знаёмства ў раённай паліклініцы ёсць». — «Ты што! У нас жа педсавет!» — «А няма чаго хвораму чалавеку на тым педсавете рабіць, акрамя як інфекцыю разносіць», — па-змоўніцку падміргнула Іна.

Як ні сорамна цяпер прызнавацца, але ўгаварыла яна мяне.

Яшчэ не развіднела, а мы — Іна са сваім мужам Юрам і я — ужо былі ў хвойніку. У руках кожнага з нас па два кошыкі.

Маслякоў і праўда было мора! Ды якіх маслякоў! Маладых, пахкіх, чысценькіх — што тваё шкло, на пругкіх тоўсценных ножках! І мы прагна кінуліся збіраць іх і класці ў кошыкі, не звважаючы на прыліплага да шапачак сасновыя іголки і шматочкі моху. У неадным жаданні назбіраць грыбоў як мага больш мы не разгліналі спіны, а часам увогуле поўзалі пад соснамі, літаральна выграбаючы з-пад іх цэлыя сем'і грыбоў. Мы не бачылі прыгажосці ранішняга лесу, не чулі птушчых галасоў — адно прыслухоўваліся, ці не з'явіліся паблізу такія ж

ахвотнікі да маслючынага багацця. І ніхто з нас у гэты моманты не заўважаў, як у сваёй апантанасці мы становіліся больш падобнымі да братаў сваіх меншых, чым да найвышэйшых тварэнняў прыроды.

Калі грыбы ўжо пачалі выпадаць з перапоўненых кошыкаў, Іна дастала з кішні пакет, які абачліва ўзяла з сабою, але, сустрэўшы незадаволены мужай позірк, паклала пакет назад.

Да таго часу, як у лесе пачуліся крыкі і галёканне «мамавай арды» гамільчан, мы з пераможнымі ўсмішкамі на тварох ужо выходзілі на дарогу і дамаўляліся гэтак жа рана прыйсці сюды і заўтра.

Дома я высыпала грыбы на разасланую ў верандзе цырату, прысела перад імі і адчула, як эйфарыя, выкліканая ўдалым грыбным походам, паціху сплывае, саступваючы месца празачінаму пачуццю заклапочанасці. Трэба было набрацца цярдзення і грыбок за грыбком выслабаць маслякі ад ліпкай скуркі і белае плёнчакі. Недзе гадзіны праз паўтары карпатлівай і аднастайнай работы я пачала незадаволена пазіраць на ўсё яшчэ салідную кучу нячысчаных грыбоў і дакараць сябе за сваяспаснае. Яшчэ праз нейкі час увогуле злавіла сябе на кральовнай думцы: «А можа, ну іх?»

І тут прыйшоў забавенне ў асобе маёй родзічкі цёткі Лёксы, якой было ўжо добра за восемдзят. «Вой, якія ладенькія грыбочкі! А якая з іх смачная поліўка! — усклікнула яна і тут жа сумна ўздыхнула: — А мяне ногі мае да лесу ўжо не данясучь...»

Я з палёгкаю ўздыхнула, зграбала з цыраты ўсе неапрацаваныя грыбы і ссыпала іх у цэлафанавы пакет:

— Бярце, цётка! Толькі, калі ласка, самі пачысціце.

— А няўжэ ж, сама пачышчу! А няўжэ ж! Вось жа дзякуй табе вялікі! Няхай Бог табе здароўечка дае, дзетачка!

Урадаваная цётка Лёкса патэпала дадому, а з «дзетачкі» перадпенсійнага ўзросту быццам што цудоў звалілася.

Я перамыла грыбы і ўжо наважылася адварыць іх і засаліць, але ўбачыла, што солі ў мяне малавата, і вырашыла пачыць яе ў Іны.

Іна сядзела пасярод двара перад даволі вялікай кучаю маслякоў і... плакала, выціраючы слёзы.

— Ты чаго гэта адна тут петуешся? — спыталася я. — А Юра дзе?

— Ды ўпек гультай гэты. Спачатку дапамагаў мне, а потым сказаў, што не памятае, ці замкнуў гараж, і памчу на дызель. Брахун такі. А мне вось над гэтымі грыбамі да позняй ночы сядзець трэба. А ты, — Іна з надзеяй зірнула на мяне, — са сваімі ўжо разабралася?

«Ну вось трэба ж мне было перціцца па тую соль да Іны! — запознена раскаялася я. — Паленавалася ў магазін схадзіць».

Але што было рабіць? Не пакідаць жа суседку, амаль сяброўку, у такой сітуацыі!

«Петавацца» мы з Інаю скончылі прыцемкам і як не ў адно слова пакляліся, што ні ў якіх маслякі ні заўтра, ні увогуле!

І праўда, назаўтра на Залескую Гару мы не пайшлі. Пайшлі паслязаўтра.

У нашы дні можна пачуць ад знаёмых ці прачытаць ва ўсёднімным інтэрнэце мноства так званых лайфхакаў пра тое, як проста і лёгка пачысціць маслякі. Як грыбнік (грыбніца?) з салідным стажам хачу сказаць: няма ў нашым выпадку лёгкіх і простых спосабаў, якія можна было б назваць надзейнымі. Адзіна надзейным быў і ёсць спосаб дзедзядзкі. Толькі трэба, каб ножык, якім вы збіраецеся чысціць маслякі, быў, невялічкім, даволі вострым і з тонкай дзюбачкаю. Такі вось лайфхак ад мяне.

«Мая родная вёсачка помніць мяне...»

З Алесем Жыгуновым мне давялося вучыцца на філфаку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў Мінску. Якая ж была прыемная нечаканасць, калі пасля заканчэння ўстаноў Аляс (ён скончыў універсітэт на тры гады пазней) быў размеркаваны настаўнічаць на Глыбоччыну, дзе працаваў ужо я. З часам у нас утварылася сяброўская суполка літаратараў: Фамы Ляшонка, якому рэкамендацыю ў Саюз пісьменнікаў Беларусі даваў сам Іван Шамякін, Віталь Гарановіч, шматлікія песні на словы якога гучалі на беларускім радыё, Марыя Баравік, дзіцячыя спектаклі якой ставіліся ў абласным драмтэатры. Ну, а сам Аляс парадаваў цудоўнымі зборнікамі вершаў: «Матчына вышыванка», «Мая Тройца», «Пагавары са мной пра вое», «Ля цяпелца зары», некалькімі дзіцячымі кніжкамі.

— Аляс, ты нарадзіўся ў вёсцы з рэдкай лірычнай назвай Тройца. Таму паэтам стаць наканавана, відаць, самім лёсам?

— Тройца знаходзіцца на Шклоўшчыне, непадалёк ад добра вядомай усім Александрый. Вельмі прыгожая. Лясы наўкола. Самі трайчане — найцудоўнейшыя людзі. У нас нават дзверы ў дамах адчыненыя. Адзін з маіх паэтычных зборнікаў так і назывецца «Мая Тройца». У ім можна знайсці вершаваны аповед пра жыхароў вёскі — Сямёнаўну, дзядзьку Колю, цётку Марфуту... Сямёнаўна — гэта мая маці Марыя. Дзядзька Коля — сваяк, вельмі працавіты: у чатыры гадзіны падымаўся, касіў калгаснае, потым сваё і так да позняга вечара. Вельмі любіў, каб я пасля ўсяго гэтага расказваў яму розныя гісторыі: як там Іван Пятровіч Шамякін жыве ў Мінску, што напісаў новага? А цётка Марфута, суседка наша, — вясковая модніца, прытрымлівалася заўсёды даўніны: спадніца да самай зямлі, кофточка беленькая, з карункамі, заўсёды акуртаненькая. Прыязджаеш у вёску і чуеш: «Вунь цётка Марфута ідзе!» Наогул, калі гаварыць шчыра, то без Тройцы мяне як паэта не было б. Без Тройцы і Глыбокага!..

— Нават так?

— На Глыбоччыне я жыў з 1976 года. Дарага мне гэта зямля. Тут талент мой паэтычны раскрыўся. Тут нарадзіліся мае дзеці. Тут шмат у мяне сяброў і знаёмых. Нават верш такі ёсць «З Глыбокага да Шклова».

— Крытыкі часта называюць цябе паэтам «ціхай лірыкі». Але, відаць, гэта не зусім так. У тваёй творчасці шмат вершаў грамадзянскіх, патрыятычных...

— Я беларус. Люблю гісторыю. Калі прыхаў на Глыбоччыну, даведаўся, што тут радзіма Ігната Буйніцкага, Язэпа Драздовіча. На старонках газеты распрацоўваў гэтыя тэмы. Напісаў вершы «Рэй Ігната Буйніцкага», «Маналог Язэпа Драздовіча».

— Некаторыя паэты прытрымліваюцца вядомага правіла Юрыя Алешы: «Ні дня без радка». А як у цябе?

— Толькі тады, калі з'яўляецца натхненне. Магу не пісаць тадзень-два, а наведвае яно і — усё забываеш абсалютна. Можна, каму гэта здасца ненармальным, але амаль усе свае вершы я напісаў ходзячы: і ў трышчыца, і ў сарак радкоў. Запамінаю, а пасля запісваю, перадрукоўваю.

— Але ж на гэта патрэбна феноменальная памяць!

— Самае цікавае, што мне цяжэй запомніць лічбы, а вершы свае сапраўды ведаю на памяць. І творы многіх паэтаў, у тым ліку Сяргея Ясеніна, Пётруся Броўкі, Аркадзя Куляшова...

— Апошнім часам твае творы не так часта з'яўляюцца ў друку, як раней...

— Адкрыў для сябе, што найлепшыя вершы паэты пішуць у маладыя гады. Магчыма і ў мяне лепшыя напісаны ўжо. І калі чытаю часопісы «Малодосць», «Польмя», газету «ЛіМ» і знаходжу ў іх публікацыі знаёмых хлопцаў, аднагодкаў, з якімі сабраваў і якія па-ранейшаму працягваюць друкавацца, то хочацца ім сказаць: «Вашы вершы раней былі лепшыя!» Але калі жадаюць, то няхай пішуць! Я спрабую сябе і ў прозе. Надрукаваў некалькі абразкоў з цыкла «Вузельчыкі жыцця».

— А як увогле пачыналася твая сцяжына ў паэзію?

— Неякія радкі пачалі з'яўляцца яшчэ ў школе, у насценнай газеце. Вельмі любіў вершы, чытаў іх на памяць. У мяне па літаратуры была «ляцёрка». Пісаць патроху пачаў на філфаку БДУ. Вершы былі змешчаны ў «Чырвонай змензе». Але тады гримелі мае аднакурснікі Мікола Мятліцкі, Толя Шушко, Ваня Рубін... А я быў у зацішшы. Па заканчэнні ўніверсітэта па размеркаванні трапіў на Віцебшчыну, на Глыбоччыну, у такую глыбінку, як Чарневічы. І не ведаю, што сталася, у чым была прычына, але пачаў пісаць. І калі ў Чарневічы. на сваю малую радзіму, прыхаў беларускі крытык Тамара Чабан і пачытала мае творы, папярнула: «Чого ты сядзіш? Едзь да Аўрамчыку ў «Малодосць!» — «Як гэта я паеду, — не пагаджаюся. — У мяне школа, дзеці». «Тады, — кажа, — давай мне свае вершы, я сама перадам Аўрамчыку!» Завезла. Надрукавалі. Потым ужо сам «асяляеў». Паслаў у часопіс. Гляджу — выйшла вялікая падборка. Больш за тое, нечакана для мяне яна была прызнана найлепшай у 1981 годзе. Я атрымаў прэмію часопіса «Малодосць», па тым часе добрыя грошы. Але справа нават не ў прэміі і не ў грошах. Справа ў тым, што я адчуў: нешта ўмею пісаць. Ну а канчаткова пачуць, што я паэт, давялося ад Рыгора Барадудзіна. Здарылася гэта, калі трапіў першы раз на семінар маладых літаратараў у Каралішчавічы. Рыгор Барадудлін быў

Аляс Жыгуноў.

рэцэнзентам майго рукапісу. Ён прачытаў яго і сказаў трохі з гумарам: «Гэта паэт ужо, і паэт закончаны!»

— У 2016 годзе табе пашчасціла быць дэлегатом II з'езда Саюза пісьменнікаў Саюзнага дзяржавы ў Маскве...

— Гэта для мяне была сапраўды важная і хвалюючая падзея. Паехаў я ў Маскву ў складзе нашай беларускай дэлегацыі. Было вельмі цікава, сама форма правядзення: выступленні, паездкі, сустрэчы. Дамовіліся з расіянамі аб супрацоўніцтве. Прыемна, што мой верш без перакладу на рускую быў надрукаваны ў часопісе «Белая вежа».

— Ты стаў найлепшым маладым настаўнікам года Глыбоччыны, але нечакана перайшоў у журналістыку. Чаму?

— Праца ў газеце для мяне значыла шмат. У тым ліку я для паэта, творцы. Гэта сельская тэма. Таму што бацька мой — калгаснік, я — калгаснік. Сена ў калгасе яшчэ школьнікам нарыхтоўваў. У вёсках на Глыбоччыне, як і на маёй Шклоўшчыне, вельмі шмат добрых людзей. І калі мяне прызначылі загадчыкам сельгасаддзела раённай газеты «Веснік Глыбоччыны», падумалася спачатку, што не надта цікава: праэнтны, намалоты, надоі. Але мой папярэднік сказаў: «Так, праэнтны, надоі — усё гэта трэба. Але не трэба тэхналогіі. На тэхналогію ёсць спецыялісты. Пішы пра чалавека. І пішы так, каб чалавек натхніўся, каб яшчэ лепш працаваў. І так сталася, што гэта ў мяне сапраўды атрымалася. Сярод маіх сяброў былі старшыні калгасаў Аляксандр Палікарпавіч Сясціцкі, Багдан Пятровіч Канавальчык, Анатоль Мікалаевіч Пачопка, натхняўся сустэчамі з простымі людзьмі — апэратарамі жывёлагадоўлі, механізатарамі.

— Чым займаешся цяпер?

— Чытаю. Цяга да кнігі ў мяне з маленства. Асабліва паўплываў на гэта наступны момант: трапіўся, памятаю, мне верш Ясеніна «Песня сабакі», дзе ёсць такія радкі:

*І глухо, как от подачки,
Когда камень ей бросят вслед,
Покатились глаза собачьи
Золотыми звездами в снег.*

Настолькі гэта ўзрушыла, узяло за сэрца, што заплакаў, адгарадзіўшыся ў хаце шырмачкай. Зайшла маці: «А вады не наанасіў, сухмень на двары, і ў каго такі ўдаўся?» Але пачула, што я плачу: «Сыноч, што з табой? Што табе баліць?» «Не, мама, — сукакойваю яе. — Нічога не баліць. Давай я табе лепш верш пачытаю». Мама, канечне, не заплакала, уздыхнула цяжка: «Сыноч, чытай!»

Вады я потым наанасіў. А з кніжкамі больш пытанняў не было. Яны сталі маімі спадарожнікамі. І так склалася, што пры жыцці сваім маці пабачыла толькі адну маю кніжку «Матчына вышыванка». Пазней, калі мы з сястрой перабіралі ў шуфлядзе рэчы, то знайшлі гэтую кніжку з маім подпісам зачытаную, з закладкамі. Кніжку патрымаў у руках ці не кожны жыхар Тройцы, у якой было за сотню чалавек.

— Але ж у цябе ёсць, ведаю, і іншыя захапленні: гармонік, спорт?

— З гармонікам у мяне звязана вельмі шмат, яшчэ са школы. Калі не паступіў з першага разу на філфак, не хапіла аднаго бала, то працаваў загадчыкам сельскага клуба за 10 кіламетраў ад Тройцы. На другі год «прайшоў» з запасам, але з гармонікам так і не растаўся. Дакупіў яшчэ і бан. Ну, і спорт. Гуляў за зборную раёна ў футбол, валејбол.

— А праўда, што цэлы год ездзіў на веласпедзе з Глыбокага 21 кіламетр у вёску Пліска, калі настаўнічаў там?

— Гэта ўсё з-за майго няўрымслівага характару. Пабіўся аб заклад, што цэлы год буду ездзіць на веласпедзе ў школу, хоць мороз зімой даходзіў часам да мінус 25. Нічога. Змог, вытрымаў. Ездзіў на Нарач куцацца кіламетраў пад сотню на звычайным дарожніку. Ёсць у мяне веласпед і цяпер.

— Але вернемся да таго, з чаго пачыналі, — да тваёй малой радзімы, вёскі Тройца. Ёсць у цябе вершаваны зборнік «Мая Тройца» і паэма «Спатканне з Тройцай». Як яно, дарэчы, адбылося?

— Прыхаў у свой юбілейны год з зямляком Браніславам Грамакоўскім, які напісаў шмат песень на мае вершы. Сабралася ўся вёска. Я чытаў вершы, а ён спяваў. Пасля размова завялася... І вёскі колькі ў мяне было розных сустрэч, прэзентацыяў у Полацку, Наваполацку, Віцебску, Ушачах — падобнага не прыпомню.

*— Прыязджаю дамоў — і душою дабрэю.
Госць жаданы, к лобому прывітўся двару.
Як калісьці, з малымі ўволю дурю,
А з дзядзімаў наважліва завару.*

*Манін сын... І застаўся Маніным сынам.
Буду ўдзячны да скону і ў сне,
Што пад Шклоўшчыны немам*

валюшкава-сінім

*Мая родная вёсачка помніць мяне.
Гутарыў Уладзімір САУЛІЧ*

Мудры адказ

Імя пісьменніка Міхаса Слівы заўсёды на слыху. Ён працуе на літаратурнай ніве не толькі актыўна, але і разнапланавана: піша гумарэскі, апавяданні, навелы, аповесці, займаецца перакладамі.

Пераклады ж у яго адмысловыя, бо, калі вучыўся ў БДУ, займаўся ў спецымінары па мастацкім перакладзе, які вёў знакаміты паэт-перакладчык Язэп Семяжон. Ён прывіў любоў да перакладчыцкага майстэрства многім

сваім вучням, у тым ліку і Міхасю Сліве. У гэтым яшчэ раз пераконваешся, калі чытаеш па-майстэску перакладзеныя Міхасём Мітрафанавічам казкі народаў свету, якія ўвайшлі ў зусім нядаўна выпушчаную выдвецца «Барк» і прыгожа, з мастацкім густам аформленую кніжку «Чаму кракадзілы не ядуць курэй?». Іх — шэсцьдзесят дзве, і кожная — павучальная, а таму вымушае юнага чытача задумацца над глыбокім сэнсам твораў, зрабіць правільныя высновы.

Дык чаму ўсё ж кракадзілы не ядуць курэй? Недарэмна, відаць, перакладчык вынес назву гэтай эфіопскай казкі на вокладку кніжкі. І калі маленькі чытач яе ўважліва прачытае, то ўсё зразумее. Калі галоднаму кракадзілу, які злавіў на беразе рэчкі курку, небарака сказала, што ён яе брацік — рэптылія здзівілася: як так, бо яна ж нават плаваць не ўмее. І толькі разумная яшчарка даходліва патлумачыла куркіны словы: «Мілья брацік! — адказала яшчарка. — І кракадзілы, і чарапахі,

і яшчаркі, і куры з'яўляюцца на свет з яйка. Значыць, усе мы родзічы. Зразумей?»

— Вось яно як! Цяпер зразумей, — адказаў зубасты.

З той пары кракадзілы курак і не ядуць. Няма сумневу, што выбраны і ўдала перакладзеныя вопытным педагогам Міхасём Слівай на родную беларускую мову казкі народаў свету спадабаюцца дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту.

Мікола ЛЕЎЧАНКА

Пра казку і казачніка, альбо Адкуль у Зайца Кажушок?

Некалі Расціслаў Бензярук у аўтабіяграфічным вершы прыгадваў свае пачаткі: «На парозе вясны, сярод лютай вайны, меў я шчасце калісь нарадзіцца». І вось 27 лютага да пісьменніка, які жыве ў Жабінцы і дасюль актыўна шчыруе на творчай ніве, завітаў прыгожым юбілей — 80 гадоў з дня нараджэння.

І ў вершах, і ў прозе Расціслаў Мацвеевіч не раз прыгадваў няпростасе сваё паспяваеннае маленства, нізка схіляючы ў думках пасівелую галаву перад матуляй Кацярынай і бабуляй Дуняй, якія выхавалі, далі адукацыю, вывелі ў вялікі свет вясковага хлапчука. У мянці і вобраз таты Мацвея Усцінавіча, што загінуў у студзені сорак пятага на варшаўскім напрамку, калі малодшаму сыну і года яшчэ не было...

Але шматлікія добрыя людзі, што трапіліся на жыццёвым шляху, пабачылі і падтрымалі іскрынкі маладога таленту, літаральна прымусілі паверыць сціплага юнака ў свае сілы. Так і атрымалася, што ў асяродку беларускай літаратуры аднойчы і незаўжды загучаў арыгінальны голас Расціслава Бензерака.

Вядома, у самым пачатку крыху паспрыяла ўдача. А яна ж — дама капрызная — не да кожнага ставіцца ласкава... Талент, памножаны на ўменні ды працалюбства, падтрыманы той самай удачай, надоўга замацавалі за Расціславам Мацвеевічам высокі «тытул» дзіцячага пісьменніка. Нездарма яго творы ўжо паўвека вывучаюць у школе. Было і шмат кніжкі пазэі і прозы, прывесчаных дарослым. Аднак Бензераку наканавана, як некалі Чукоўскаму ці Маршаку, заставацца перш-наперш аўтарам для самых маленькіх чытачоў, нават тых, хто яшчэ чытаць не ўмеа, але ўважліва слухае маму або бабулю, выхавальніцу ці настаўніцу, якія чытаюць «на славу казкі дзеда Расціслава».

Таму ёсць прычына ў юбілейны час падрабязней расказаць, як у айчыннай літаратуры некалі нарадзіўся «казачнік з Жабінкі». І адбылося гэта дзякуючы выпадковай (ці ўсё ж заканамернай?)

Расціслаў і Анатоль Бензерука.

сустрэчы ў далёкім студзені 1971 года...

Ва «ўдачы» было гучнае імя — Васіль Вітка, тагачасны рэдактар вядомага дзіцячага часопіса «Вясёлка». Цімох Васільевіч Крысько (сапраўднае імя Віткі) прыняў маладое дараванне і прапанаваў прачытаць свае творы. У кейсе (як бы цяпер казалі) пачаткоўца былі апаваданы. Расціслаў чытаў адно, другое, трэцяе... Масціты пісьменнік слухаў, не перабываў, але і радасці не выказаў. Калі апаваданы скончыліся, мэтр нарэшце запытаў:

— І ўсё?

Было зразумела: гэта правал. Аднак замест таго, каб пакрочыць да дзвярэй, Расціслаў Бензярук усё ж зрабіў апошнюю адчайную спробу ўратаваць становішча.

— Ёсць яшчэ казка...

— Чытайце, — спакойна прапанаваў рэдактар.

Так упершыню прагучала казка, якая стала візіткай Расціслава Мацвеевіча. Яна мела назву «Зайцава футра». Аўтар

чытаў, а Васіль Вітка мяняўся на вачках: стаў рухавы, твар ажывіўся, вусны заўсмехаліся, быццам паспытаў нешта вельмі смачнае, а затым сказаў упэўнена:

— Гэта найлепшае, што вы сёння нам прывезлі! Але чаму «Зайцава футра»? Футра — у лісьві, мяздзедзя, а ў зайца — Кажушок. Так-так, Кажушок. Падумайце: «Зайцаў Кажушок», — і Вітка здзіўна прычмокнуў языком, мусіць, ад сваёй знаходкі.

Гэтак ужо ў красавіцкім нумары за 1971 год «Зайцаў Кажушок» з'явіўся на старонках «Вясёлкі», а малады аўтар паверыў, што можа стаць пісьменнікам-казачнікам.

З лёгкай Віткавай рукі казка трапіла на старонкі школьных падручнікаў і дапаможнікаў, яе чыталі на абласным тэлебачанні, зрабілі перадачу для «Калыханкі».

Таму не здзіўна, што, калі ў 2005 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» пачыла свет чарговая кніга казак Расціслава Бензерака, яна атрымала назву «Зайцаў Кажушок» і прысвячэнне «Светлай памяці Васіля Віткі». А праз год Расціслаў Мацвеевіч супольна з Вісарыянам Крысько (сынам свайго Мастаўніка ў дзіцячай літаратуры) стварыў кніжку абразкоў «Жыў на свеце дзед Васіль». Абодва выданні чакаў шчаслівы лёс: «Зайцаў Кажушок» быў уганараваны літаратурнай прэміяй Брэсцкага аблвыканкама імя Уладзіміра Калесніка, а абразкі «Пра Васіля Вітку, ягоны час і сяброў» чакала прызнанне на рэспубліканскім узроўні.

Здаецца, усё... Аднак гэтая гісторыя займела нечаканы працяг у 2024 годзе. Калі я гартаў старонкі бязмежнага інтэрнэту, выпадаком трапіў на вочы невядомаму «В. Бензерук». Можна, сваяк? Альбо аднафамілец?.. Адкрываю старонку, а там... казка! Нейкія пань-добрадзеі вырашылі выласціць «ў лічбе» ўсе нумары ўсесаюзнага часопіса для школьнікаў «Костёр», і вось у № 6 за 1972 год у раздзеле «Вугалёк»... не, не «Зайцаў Кажушок» — «Заячы шубка» ў перакладзе вядомага савецкага і расійскага паэта Міхаіла Яроміна. Вось як Зайку апраналі: то ў футру, то ў шубку.

Але ж меў, меў рацыю мудры Вітка: Кажушок найлепшы!

А тое, што слынны перакладчык няправільна «пераклаў» імя казачніка... Ёсць і гэтаму тлумачэнне: сам не раз прапраўляў тых, хто звяртаўся да мяне «Анатоль Вячаслававіч»:

— Бацька ў мяне Расціслаў, а я, адпаведна, Расціслававіч!

Дарэчы, яшчэ часцей, чым імёны, блытаюць нашу творчасць і літаратурныя дасягненні. Усё ж неардынарная справа, калі ў адным Саюзе пісьменнікаў Беларусі адразу два Бензерука — і бацька, і сын: так бы мовіць, і яблыня, і яблычак...

Мабыць, каб хоць нейкім чынам «прымірыць» гэты стан рэчаў з «суровай» рэчаіснасцю, паэтэса і празаік Зінаіда Дудзюк аднойчы напісала эпіграму «Абодвум адраду»:

*Па тых шляхах,
Дзе мы хаодзілі сёння,
Натхненне наша
Гойсала на ўлонні.
Яго лавіць
Зайжды з рукі
Умеюць
Два Бензерука.*

Многія пісьменнікі прызнаюцца: «Мае кнігі мне як дзеці». Калі гэта так, дык Расціслаў Бензярук даўно шматдзетны бацька. Кніжак надрукавана ўжо сямнаццаць, вось ужо і новая на падыходзе. Будзе яна сатырычная і гумарыстычная, са шматлікімі дасціпнымі і добрымі пародыямі на калет па пры ад аўтара «Зайцава Кажушка».

Ён і сам не раз у падарунак ад сяброў-пісьменнікаў атрымліваў незласлівыя эпіграмы. Прыкладам, ад Анатоля Шушкова, напісаную дзесяць гадоў таму да мінулаў круглай даты. Анатоля Іванавіча, на жаль, ужо няма з намі, але яго выслае прысвячэнне дасюль грэе душу:

*Мацвеева сына-растка Расціслава
Шушковага рыфма вінуе яскрава
З ягонымі ўгодкамі юбілейнымі,
Яшчэ каб дзясцяткі былі пасеяны!*

Анатоль БЕНЗЕРУК
Фота з сямейнага архіва

Для кожнай душы ласка!

Як здаўна вядома, беларускія казкі заўсёды цікавілі не толькі дзяцей, але і дарослых. Казкі павінны вучыць дзетак і падлеткаў не толькі дабрні, але і выхоўваць патрыятызм, шанаванне гісторыі роднага краю, прывіваць любоў да ўсяго жывога на Зямлі. Яны таксама дапамагаюць спазнаць сябе, зразумець навакольны свет, з'явіць, якія адбываюцца ў прыродзе. І развіваюць мысленне, дапаўняюць слоўнікавы запас. Казачныя гісторыі вучаць міласэрнасці, беражлівасці стаўленню да прыроды, родных мясцін і да людзей.

У сваёй новай кнізе «Вярбіна», якая нядаўна выйшла з друку, пісьменніца імкнецца паказаць чытачу прыгажосць роднай прыроды. І заўсёды раскрывае таямніцы навакольнага свету, абуджае пяшчотныя пачуцці ў душы. Змястоўна, з сабытай цеплынёй яна распавядае пра розныя паданні, цікавыя з'явы.

Мова новага выдання савітага, напоўнена рознымі народнымі прыказкамі. Многія казкі прымуюць азірнуцца навакол, каб заўважыць палёт працавітай пчолкі, паслухаць

птушыны гоман, мяккі шэпт кветак, адчуць водар розных зёлак...

Людзі заўсёды некуды спяшаюцца па сваіх неадкладных справах і нават не заўважаюць прыгажосць роднай прыроды, не чуюць на святанні своеасаблівых канцэртаў насельнікаў сажалкі.

Вось і казка «Жабкіны мары» распавядае пра вясеннія матывы ў прыродзе, калі працнудзіліся ўсе мушкі, матылі, жабкі... Звонкімі птушынымі напевамі адразу напоўнілася ўсё наваколле, зачаравала і здзівіла.

Працнудзіліся ў сажалцы і жабка. Радасная, шчаслівая таму, што перазімавала, засталася жывой, яна накіравалася да сваёй знаёмай вярбіны. Менавіта для таго, каб павітацца, ды шмат пра што запятацца. Увагу дапытлівай жабкі прыцягнуў чароўны спеў саляўкі, які ўслаўляў вясну і жыццё.

Пажадала жабка таксама спаваць звонка і меладыйна. Ды так, як гэтая маленькая птушачка. Таму сваімі думкамі падзялілася з мудрай вярбінай, папрасіла парады. Але ў адказ пачула: «Зразумей, жабка, што ў цябе іншы галасавы дыяпазон, які дадзены ад прыроды, ад тваіх продкаў. Ведай: кожнай жывой істоте перададзены ад Бога нейкі самабытны талент, які неабходна абавязкова рэалізаваць у самастойным жыцці».

Так здарэцца і ў нашым жыцці. Кожнаму чалавеку пры нараджэнні дадзены талент, які патрэбна адчуць сэрцам, каб рэалізаваць. Як сцвярджае пісьменніца, самаадукацыю неабходна спалучаць са стараннай працай. Толькі тады прыйдзе жаданы поспех. Недарэмна кажучы: мэтанакіраваны чалавек і шпілька выкапае студню.

Не менш цікавым атрымалася казкі «Юрасік», «Прыгоды камара», «Міласэрнаць»,

«Мушка Зузу», «Верабейка», «Курачка і хітрая ліса», «Імітатар» і многія іншыя. Упэўнена, казка «Папугайчык Дзянюська» таксама запомніцца юным чытачам. Яна вучыць вернасці і адданасці. Калі сінічка прапанавала папугайчыку жыць на волі, яна пачула такі адказ: «...Не паддамаю на тваю прапанову. Дзякую, але мне і тут вельмі ўтульна. Той добры край, дзе хлеба акрай! Выбачай, але, як Кажуць добрыя людзі, што стары воўк знае толк. Ведаеш, даўно лічуся хатняй птушкай, не прывучаны жыць на вуліцы. І не жадаю пакідаць у адзіноце сваю гаспадыню, якая клопаціцца пра мяне. Ад добра дабрніно не шукаюць!»

Як прызнаюцца некаторыя чытачы нашай бібліятэкі, якія ўжо пазнаемліліся з новым зборнікам, творы Ганны Атрощанкі чытаюцца лёгка, бо мова савітага, цікавая. Ды аформлена кніжка прыгожа і з густам.

Антаніна УВАРАВА

Квадрат — думка, круг — пачуццё, трохвугольнік — інтуіцыя

На мінулым тыдні ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў на Янкі Красава, 3 адкрылася міжнародная выстаўка «Саярсізм». У экспазіцыі прадстаўлена больш за 70 работ жывапісу, графікі і скульптуры, якія ілюструюць тэорыю саярсізму. Ёсць час пазнаёміцца з кірункам у мастацтве і аданіць творы сучасных мастакоў (апошні дзень работы выстаўкі — 26 мая).

існавання было праведзена больш за 50 міжнародных выставак на розных пляцоўках, сярод якіх значацца Дзяржаўны Рускі музей, Маскоўскі музей сучаснага мастацтва, Музей гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча, Рускі культурны цэнтр у Кітаі.

Адкрываць вялікія таямніцы

Заснавальнікам гэтага кірунку з’яўляецца расійскі мастак-абстракцыяніст, мастацтвазнаўца, ганаровы член Расійскай акадэміі мастацтваў Сяргей Дождж, які прыйшоў у сваёй творчасці да так званай усвядомленай абстракцыі. Лёсавызначальным стала, тое, што блізкія сваякі былі прафесійнымі мастакамі, а хтосьці належаў да свету навукі і тэхнікі. Як вынік — ён рос пад уплывам дзвюх супрацьлеглых сфер жыцця. Праз многія гады і склаўся саярсізм, што знаходзіцца, як падкрэслівае Сяргей Дождж, на скрыжаванні навукі і мастацтва. Само паняцце ўтворана ад двух лацінскіх слоў: «саенцыя», што абазначае навуку, і «арс» — мастацтва.

Першыя карціны ў гэтым стылі Сяргей Дождж стварыў каля 30 гадоў таму. Пазней мастак займаўся творчасцю, якая адлюстроўвала уплыў псіхалогіі на фарміраванне мастацкага вобраза ў свядомасці аўтара. Пошукі і знаходкі ў гэтым кірунку ляглі ў аснову будучай тэорыі. Праца працягвалася, і спантанна творчы працэс, які так ці інакш суправаджаецца назапашваннем вопыту і матэрыялу, аформіўся ў скончаную творчую тэорыю саярсізму. Упершыню яна была прадстаўлена ў 2015 годзе — на выстаўцы ў Расійскай акадэміі мастацтваў. Хутка быў апублікаваны маніфест і выпушчаны каталог.

На думку аўтара тэорыі, саярсізм дапамагае стварыць абстрактныя ці ментальна-мастацкія карціны, якія можна растлумачыць іншым — і калегам, і гледачам. У дадзеным выпадку творца не засяроджаны на тых ці іншых прыёмах; важна, што тэорыя дапамагае яму вылучыць у свядомасці і затым перадаць на палатне ментальна-мастацкія вобразы, якія потым будуць зразуметы.

Аднак што з падсвядомасцю ў мастацтве? Сяргей Дождж выказваецца на гэты конт наступным чынам: «Падсвядомасць апошнім часам ператварылася ў святую святых творчасці. Але насамрэч гэта проста дрэнна ўсвядомленая крыніца творчасці, якая з-за недастатковага разумення ўспрымаецца амаль містычна. Не трэба маліцца на падсвядомасць — больш важна проста развіваць сістэму творчасці ў сабе. Падсвядомасць таксама працэдуе феномен судакранання з неспасціжнай таямнічай спазнання сябе. Творчая свядомасць адкрывае новую вялікую таямніцу пазнання — судакранання з бясконцай крынічай нагнення, якая знаходзіцца дзякуючы творчаму пераўтварэнню неўсвядомленага. Менавіта неўсвядомленае — аснова ўсіх таямніц свядомасці, вялікая пустага, у якой ёсць усё...»

Змест і глыбіня

Удзел у выстаўцы «Саярсізм» у Мінску прымаюць мастакі з 8 краін. Гэта Сяргей Дождж (Расія), Канстанцін Худзьякоў (Расія), Алена Бароўская (Расія), Марына Князева (Расія), Тэймур Рустам Агуля Тагіеў (Азербайджан), Валерый Кузняцоў (Расія), Франка Віёла (Італія), Інэс Берлін (Германія), Віктар Папоў (Германія), Ігар Новікаў (Швейцарыя), Жан Філіп Дзюньё (Францыя), Вольга Кісялёва (Францыя), Том Чэмберс (ЗША) і Аляксандр Гордзін (Расія). Беларусь тым часам прадстаўлена творчасцю Сяргея Крыштаповіча, Аляксандра Забаўчыка, Ігара Кашкурэвіча, Уладзіміра Клімушкі, Аляксея Кузьміча, Галіны Васільвай, Аляксандра Слепава і Паліны Піраговай. Кожны з іх у той ці іншай ступені кіруецца прынцыпамі саярсізму. Якія яны? Па-першае, у аснове — творчасць; па-другое, шлях мастака — бясконцасць унутранай філасофска-мастацкай

Валерый Кузняцоў «Інтуітыўныя звязкі пачуццёвых азэрэнняў», 1972 г.

прасторы. Такім чынам творцы імкнуча да ўласнага ідэалу, да адлюстравання прыгажосці, унутранай і знешняй. Прыхільнікі саярсізму па-рознаму выяўляюць свае пошукі. Рэальная прастора, напрыклад, можа быць адлюстравана выразна, а можа толькі ўгадвацца ці цалкам адсутнічаць. Відавочна, да зробленага

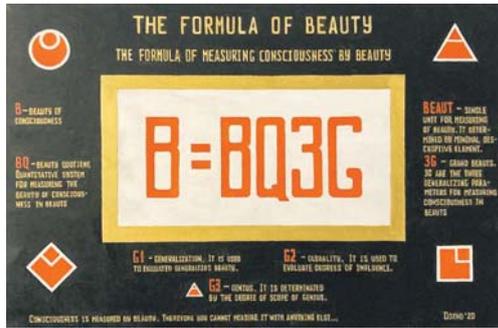

Алена Бароўская, Аляксандр Гордзін «Чорны квадрат, які бжыць, альбо Скрозь час», 2018 г.

кожным з аўтараў патрэбен асобны ключык. І ўсё ж асноўная задача любога твора выстаўкі — абудзіць фантазію гледача, даць штуршок шэрагу разумовых працэсаў, дазволіць кожнаму прыслушацца да інтуітыўных арыенціраў.

Адносна экспазіцыі — найчасцей прыхільнікі саярсізму звяртаюцца да тэмы прыгажосці думкі. Сяргей Дождж, напрыклад, прэзентуе работы «Формула абсолютнай прыгажосці» (2020), «Формула прыгажосці» (2020) і «Вымярэнне прыгажосці», Віктар Папоў дэманструе «Прыгажосць неўсвядомленай думкі» (2018), а Франка Віёла прадстаўляе «Вялікую думку» (2018). Між тым некаторыя аўтары звяртаюцца не столькі да розуму, колькі да пачуцця гледача, а іх творы напоўнены сімволікай, адпаведнай не толькі саярсізму. Напрыклад, палотны мастака, дырэктара НЦСМ Сяргея Крыштаповіча «Асенні пейзаж з лясвай у неба» (1999), «Сельскі пейзаж» (2000—2014), «Горад. Начны пейзаж» (2002—2019), «Чатыры стыхіі» (2018) цалкам упісваюцца ў канцэпцыю выстаўкі, але выходзяць па-за межы саярсізму, маюць глыбейшы мастацкі змест.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

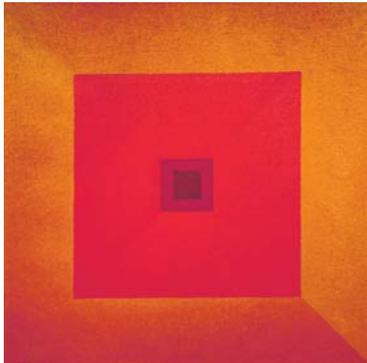
Сяргей Дождж «Ментальныя лабірынты», 2018 г.

Універсальны стыль

Саярсізм — кірунак у сучасным мастацтве, болей у жывапісе, які апісваецца як новая хваля рускага авангарда. Сапраўды, многія творы выстаўкі нагадваюць авангард — тут і выкарыстанне геаметрычных фігур, і прага чыстых колераў... Галоўнае адрозненне ў тым, што сучасныя мастакі імкнуча адлюстравать аб’ект адначасова з розных бакоў і падкрэсліць уласцівасці, нябачныя ў больш звычайнай выяве. Рэальнае, абстрактнае, ментальнае — аўтары нібы імкнуча іх аб’яднаць. Аднак у цэнтры іх увагі — унутраная мастацкая прастора.

Тым часам арганізатары экспазіцыі ў НЦСМ адзначаюць, што саярсічная тэорыя прапануе асаблівую сістэму разумення мастацкай абстракцыі, у якой квадрат сімвалізуе думку, круг — пачуцці, а трохвугольнік — інтуіцыю. Больш складаныя фігуры, вобразы і формулы ў гэтым рэчывы паўстаюць няпростымі для разумення элементамі свядомасці.

Але ж стыль лічыцца ўніверсальным: выкарыстоўваюцца рэалістычныя і абстрактныя мастацкія элементы, знакі і апісанні, агульныя ці ўласныя мастацкія рашэнні. Да таго ж саярсізм — гэта рух, які аб’ядноўвае мастакоў і дзеячаў культуры з многіх краін. За час яго

Аляксандр Забаўчык «Медытацыя», 2007 г.

Фрагмент экспазіцыі.

Сяргей Дождж «Нараджэнне думкі», 2020 г.

Казачных сяброў не губляюць, альбо Як фарфоравы трусік-вандроўнік вучыць любіць

Дзіцячыя казкі можна распавядаць па-рознаму. Клапатлівыя бацькі альбо бабулі з дзядулямі могуць чытаць іх малым у вольны час. Учынікі герояў упадабаных казак малыя часта прымяраюць на сябе, просяць называць сябе іх імёнамі альбо даюць іх любімым цацкам. А яшчэ казкі можна разыгрываць па ролях у сямейным коле ці ў добрай кампаніі. Ці пайсці ў тэатр і паглядзець, як гэта робяць прафесіяналы, здольныя не проста захапіць казку, а на нейкі час перанесці і заглыбіць у яе.

Напрыканцы мінулага года ў Беларускім дзяржаўным маладзёжным тэатры распавялі незвычайную казку пра фарфоравага трусіка Эдварда. Незвычайнасць у тым, што ў тэатры стварылі для дзяцей казку-інтэрактыў, у якую можна трапіць яшчэ да пачатку прадстаўлення...

Дзеці з бацькамі месцяцца не ў глядзельнай зале, а пасрэдна на сцэне ў мяккіх фатэлях. Праўда, малая сцэна тэатра і глядачоў няшмат, але гэта той ход, калі ўдаецца разарваць адлегласць і перажыць час дзеі ў цёплым коле людзей, якія становяцца блізкімі праз агульныя адчуванні і перажыванні, выкліканыя стваральнікамі. Рэжысёрамі значацца адразу двое — Настасся Рэўчанка і Аляксей Шутаў. Яны ж акцёры, якія прыдумалі ўвасабленне казкі пісьменніцы Кейт ДзіКаміла «Дзіўнае падарожжа трусіка Эдварда». Стваральнікі адпатвалі твор да фармату літаратурнай гасцёўні, калі кожны глядач не проста прысутнічае на спектаклі, а фактычна з'яўляецца яго ўдзельнікам — бо ўсё гэтаму сярэе і нават дакладна прадумана. Пры тым, што ўзрост глядачоў, на якіх разлічана прадстаўленне, ад 4-х гадоў. Але такія малечы ў тэатр ходзяць з дарослымі. А спектакль «Гісторыя фарфоравага трусіка» зроблены з павагай да глядача любога ўзросту, галоўнае — быць дзіцем у душы. Гэта не так складана, таму што ў кожнага была альбо яшчэ ёсць любімая цацка, здольная ажываць у фантазіях і стаць найлепшым сябрам, калі гэта патрэбна.

Гісторыя фарфоравай цацкі, якую падаравалі дзятчынцы Абельін на дзень нараджэння, вельмі

дынамічная. Таму што аднойчы трусік Эдвард быў згублены, а далей чакала падарожжа, падчас якога ў яго мяняліся гаспадары. Кожны з іх мае сваю зацікаўленасць у тым, каб валодаць гэтай цацкай, і ў кожнага Эдвард выклікае яркія пачуцці. Гэта працэс узаемны, таму што і яны, і Эдвард атрымліваюць адзін ад аднаго ўрок чалавечасці і любові. Цацкі насамрэч шмат на што здольныя. Асабліва калі іх увасабляюць на сцэне і калі гэта зроблена таленавіта і з любоўю.

— Я выпадкова пазнаёміўся з творам, але ўсе, хто чытаў гэтую кнігу, захапляюцца ёю. Нам вельмі спадабалася гісторыя — яна вельмі цёпла, — гаворыць адзін з рэжысёраў і выканаўцаў Аляксей Шутаў. — Калі з'явілася магчымасць, я прапанаваў яе да пастаноўкі. Мы з Настассяй з задавальненнем звярнуліся да казкі Кейт ДзіКаміла, і ў нас атрымалася ўсё, што заўважым. Насамрэч у трусіка Эдварда шмат падарожжаў, у наш апавед мы ўключылі не ўсе, таму што інакш спектакль быў бы вельмі доўгім. Але нам важна, каб дзея не была перагружана, каб маленькія глядачы, на якіх мы разлічвалі ў першую чаргу, не засулавалі і атрымалі б у тэатры найлепшыя ўражанні. Фармат спектакля інтэрактыўны, з разлікам на вельмі маленькую колькасць глядачоў: 10 дзяцей плюс 10 дарослых. Я прапанаваў, каб глядачы проста былі разам з намі на сцэне. Пры гэтым нам хацелася наладзіць не толькі жывыя зносіны з дзецьмі, але і захаваць адчуванне казкі. Бо калі дарослыя дома гуляюць з малымі альбо дзеці самі ладзяць гульні, то падчас яе стол лёгка можа ператварыцца ў пачору, рондаль — у касмічны карабель і гэтак далей. Згодна з такім прынцыпам, мы і стваралі спектакль. Назіраючы за дзецьмі альбо згадваючы сябе ў ружовым узросце, можна шмат чаго прыдумаць...

Нягледзячы на тое, што толькі два акцёры заняты ў спектаклі, ён багата населены персанажамі. Настасся Рэўчанка і Аляксей Шутаў хутка пераўвасабляюцца ў розных герояў з дапамогай вельмі простых рэчаў, падручных сродкаў. Гэта адбываецца натуральна, быццам сапраўды перад вачыма разгортваецца дзіцячая гульня. Малыя ўключаюцца ў гульні, ім цікава, таму што няма бар'еру паміж імі і артыстамі. Выканаўцы нібыта ахінаюць кожнае дзіця сваім клопамам,

узаемадзейнічаюць з глядачамі, стараюцца зрабіць так, каб усім было ўтульна і цёпла, як дома. Дэкарацыі і рэквізіт (мастак-пастаноўшчык Кадрына Герасіменка) працуюць на ідэю. Гэта нібыта фантазіяная гасцёўня з шафай, камодай, крэслам — шмат прадметаў, якія ў выніку выкарыстоўваюцца ў пастаноўцы. А некаторыя з іх падчас расповеду па волі стваральнікаў ператвараюцца ў персанажаў казкі. Напрыклад, у адным са сваіх падарожжаў трусік аспівае нерэальна пунсовыя вусны Нэлі, жонкі рыбака, які вылавіў яго. Нэлі — дрэнны персанаж, у яе ператвараецца чырвоная падушка, якая ўвасабляе вялізныя вусны. Абажур ад плафона, што стаіць на камодзе, ператвараецца ў галаўны ўбор бадзягі, а пасля — у вопратку для трусіка...

Дэкарацыі ў гэтым спектаклі існуюць не толькі дзеля арыгінальнасці і фантазіі, яны яшчэ і функцыянальныя. У шафе захоўваецца гардэроб трусіка, у ёй пры неабходнасці хаваюцца артысты, а напрыканцы яна становіцца стэлажом, што запоўнены фарфоравымі льялкамі ў майстэрні майстра, куды трапляе трусік. А камода — гэта і вагон цягніка, які ў выніку ператвараецца ў стол у майстэрні. Калі трусік праходзіць усё свае падарожжы, гэты стол аб'ядноўвае выканаўцаў і глядачоў, якія тут жа могуць даць волю ўжо сваёй фантазіі: вольна інтэрактыў у дзеянні і шырае захапленне маленькіх глядачоў і іх бацькоў. Бо гісторыя даволі трапяткая — падарожжа Эдварда доўгае і няпростое. Але ці вернецца згублены трусік да сваёй першай гаспадыні?..

Адказ на гэтае пытанне можна знайсці, прачытаўшы казку. Ці дачакаўшыся, калі ў афішы Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра будзе пазначаны чарговы паказ «Гісторыя фарфоравага трусіка». Настасся Рэўчанка і Аляксей Шутаў прыдумалі спектакль, але ён можа прыцягваць не толькі глядачоў, але і новых выканаўцаў, якія здолеюць распавесці гэтую гісторыю не менш таленавіта, чым самі стваральнікі-рэжысёры. Ёсць дзеля каго старацца: казак для самых маленькіх не надта многа ў нашых тэатрах.

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота з сайта Маладзёжнага тэатра

Прывілея для дырыжора

Мікалай Калядка быў дырыжорам-пастаноўшчыкам шэрагу спектакляў у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры Беларусі — ён працаваў над операмі і балетамі. І літаральна напрыканцы 2023 года ў тэатры адбылася прэм'ера, да якой быў датчыны дырыжор: балет «Ілюзіі каханьня» ў пастаноўцы галоўнага балетмайстара Ігара Колба. А 21 лютага чарговы паказ спектакля быў прысвечаны яму дырыжорам-пастаноўшчыку. Для таго каб адзначыць творчы юбілей — 45 гадоў у тэатры, — быў абраны менавіта той спектакль, у якім Мікалай Калядка працуе не толькі ў аркестравым яме, яго роля тут асабліва. Нават асобная...

«Ілюзіі каханьня» — адмыслова гісторыя для тэатра. Балетмайстар сам прыдумаў лібрэта пра Дзятчынцу, захопленую танцам, стварыў харэаграфію спектакля, для якога выкарыстана музыка трох вельмі розных аўтараў — Дзмітрыя Шастаковіча, Фрэдэрыка Шапэна і сучаснага беларускага кампазітара Леаніда Шырына. Але як жа можна аб'яднаць у адной пастаноўцы — розныя эпохі, розныя настроі, розныя эмоцыі?... У гэтым і ёсць задача дырыжора-пастаноўшчыка. А для глядача звышзадача —

дайсці да думкі скрозь безліч розных эпізодаў, якія развіваюцца як на сцэне, так і зыхадам у залу — і вось тут можна пабачыць Мікалая Калядку ў ролі дырэктара тэатра, куды прыходзіць галоўнае гераіня. Эфектна.

І яшчэ ў дырыжора ёсць прывілея — атрымліваць порцыю авацый напрыканцы спектакля. Асабліва калі гэта той балет, які прыцягвае неардынарным выбарам музыкі: прынамсі, тут можна пачуць Шастаковіча, балетаў паводле твораў якога ў Вялікім дагэтуль не было.

Ну, і драматычны Шапэн — заўсёды прыемна паслухаць, і сучасны Шырын — цікава, што ствараюць нашы кампазітары. Розныя людзі, прыйшоўшы на балет, могуць атрымаць сваю порцыю ўражанняў: ад музыкі, якую выконвае аркестр, ад візуальнага

раду, ад сустрэчы з любімымі выканаўцамі. Але дырыжор-пастаноўшчык павінен арганічна злучыць розныя музычныя часткі і эпізоды, дапамагаючы стварыць адзіную карціну.

Рабіць гэта заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь

і ўладальнік медаля Францыска Скарыны Мікалай Калядка ўмее. Урадзец Любані, ён скончыў Мінскае музычнае вучылішча імя Міхаіла Глінкі, а па заканчэнні паступіў у Маскоўскі інстытут імя Інесіных, вучыўся на факультэце народных інструментаў, займаўся дырыжыраваннем.

Акрамя таго, была вучоба ў Літоўскай дзяржаўнай кансерваторыі. Як дырыжор пачаў працаваць на радзіме ў Дзяржаўным народным аркестры БССР. У Вялікім тэатры Беларусі — з 1979 года. А яшчэ перадае веды моладзі — больш за 30 гадоў Мікалай Сяргеевіч выкладае ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі на кафедры аркестравага дырыжыравання. Яго вучні ўжо таксама навідавоку, працуюць на беларускую культуру. Як іх настаўнік робіць гэта ўсё жыццё. За што і пашана.

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота з сайта Вялікага тэатра

Падарожны ў часе

Гэты матэрыял быў падрыхтаваны яшчэ ў мінулым годзе — да юбілея Ісідара (Ізраіля) Баса, народжанага 22 снежня 1913 года ў Віцебску. Для канчатковага афармлення і перадачы ў рэдакцыю «ЛіМ» неставала двух важных біяграфічных акцэнтаў. Па-першае, існуючыя даведачныя выданні змяшчаюць артыкулы пра адметнага навукоўца, але не падаюць яго фотапартрэт. Па-другое, калі І. Басу ў накіраваны мафусаілаў век, то ўсё ж найноўшыя сеціўныя крыніцы павінны фіксаваць год яго спачыну. А гэтага дасоль няма.

Запаўненне названых лакун у жыццёпісе навукоўца прадвызначыла мэту і напрамкі пошуку, а таксама фармат вынікавай публікацыі.

Візуальнае знаёмства

Пасля безвыніковых зваротаў у мінскія архівы і музеі, дзе, як меркавалася, могуць захоўвацца арыгінальныя дакументы, звязаныя з жыццём і навуковай дзейнасцю Ісідара Баса, шлях здабыцця рэплік фотавяў паказала «Бібліяграфія» прац вучонага, падрыхтаваная Яўгенам Гарадніцкім для слоўніка «Беларускія пісьменнікі» (1992, т. 1). Спадзяванні былі на публікацыі са здымкамі. Яны спраўдзіліся.

Да 60-годдзя І. Баса невялікія допісы-віншаванні змешчаны ў «Літаратурны і мастацтва» (21.12.1973), «Беларусі» (1973, № 12). У часопіснай публікацыі партрэтная выява, хоць і дробнага фармату, не толькі давала ўяўленне пра знешнасць віноўніка ўрачыстасці, але і пакідала надзею на тэхнічную магчымасць яе сучаснага ўзнаўлення.

Асноўныя вынікі дзейнасці юбіляра — дацэнта Мінскай вышэйшай партыйнай школы пры ЦК КПБ — характарызаваліся наступным чынам: «Літаратурнай і навуковай працай Ісідар Бас пачаў займацца ў пасляваенныя гады. Яго артыкулы па гісторыі літаратуры, рэцэнзіі, даследаванні часта з'яўляліся на старонках перыядычных выданняў, друкаваліся ў зборніках. Найбольш важныя з іх — «Творчасць М. Горкага», «Мова — наша зброя», «Чэхаў і беларуская літаратура», «Рускія пісьменнікі на Брэстчыне». Найлепшыя гістарычныя нарысы і літаратуразнаўчыя артыкулы ўвайшлі ў кнігі «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні» (1969), «Падарожжа ў літаратурнае мінулае» (1970).

Паэмны дыптых

Сказаць, што ўсё ў навуковай кар'еры І. Баса было роўным і беспраблемным (асабліва напачатку) не даводзіцца, тым больш калі ў ходзе рэтраспектыўнага аналізу адкрываюцца неведомыя эпізоды персаналізаванай мінуўшчыны.

Аўтарэферат кандыдацкай дысертацыі «Калы вытокаў рэалізму беларускай літаратуры XIX стагоддзя («Энеіда навыварат», «Тарас на Парнасе»», падрыхтаваная ў Інстытуце літаратуры і мастацтва АН БССР, датуецца 1954 годам. Сам тэкст кваліфікацыйнай працы быў гатовы ўжо ў 1953-м.

Рэцэнзіі на кандыдацкую дысертацыю І. Баса, датаваныя 1954—1956 гг., а таксама станючыя водгук Сапраўднага члена Акадэміі навук БССР Міхася Лынькова, падпісаны 15 сакавіка 1957 г., сёння можна пабачыць у зборах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (ф. 191).

Між тым у фондзе старадрукаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі захоўваецца тэкст дысертацыі І. Баса ўзору 1947 года, з адрознай назвай: «Беларускія камічныя паэмы — «Энеіда навыварат», «Тарас на Парнасе», «Уваскрэсненне Хрыстова і сашэсце яго ў пекла». Месца яе выканання —

Інстытут літаратуры, мовы і мастацтва АН БССР Кіраўнік — старшы навуковы супрацоўнік АН БССР, кандыдат філалагічных навук Васіль Барысенка.

Адрозненні паміж тэкстамі вельмі істотныя; яны датычацца не толькі назвы, аб'ектаў даследавання (тры паэмы ў першым варыянце, дзве — у другім), але і канцэптуальных падыходаў, структуры, аб'ёму (222 і 355 старонак) і інш.

Першая частка кнігі І. Баса «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні» (1969) мае назву «Беларускія сатырычныя паэмы — «Энеіда навыварат», «Тарас на Парнасе»». У «Дадатку» выдання змешчаны параўнальны спіс «Энеіды навыварат», зроблены на аснове публікацый твора ў часопісе «Крывічанін» (Вільня; 1918, № 1), «Хрэстаматыі беларускай літаратуры» М. Гарэцкага (Вільня, 1922), зборніку «Беларуская літаратура XIX стагоддзя» (Мінск; АН БССР, 1940).

Найбольшая адпаведнасць назвы часткі кнігі і першага варыянта дысертацыі наглядна пераконвае, што кваліфікацыйная праца ўзору 1947 года не была адхілена аўтарам як памылковая або выключна этапная. Фактура і зместавая напоўненасць выяўленых архіўных матэрыялаў захавалі сваю запатрабаванасць для літаратуразнаўчай навукі ў наступныя дзесяцігоддзі.

Ісідар Бас.

Узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі (1942), Айчынай вайны II ступені (1943), медалямі «За перамогу над Германіяй», «20 гадоў Перамогі», «50 гадоў Узброеных Сіл ССР», «За доблесную працу» і інш.

У названым фондзе захоўваюцца пратаколы пасяджэнняў камісіі па прыёме ў члены Саюза пісьменнікаў БССР. 10 красавіка 1970 г. разглядаліся заявы пяці кандыдатаў, у іх ліку Ісідара Баса. Прысутнічалі А. Бачыла, В. Вітка, М. Аўрамчык і інш., старшынстваваў на пасяджэнні І. Мележ.

З выступлення У. Калесніка: «Даўно ведаю Ісідара Баса як сур'эзнага гісторыка і даследчыка літаратуры. Выдадзеная ім нядаўна кніга («Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследа-

ванні галасавання прыёмнай камісіі: «за» кандыдатуру І. Баса — 12; «супраць» — няма. Пашанцавала ў той дзень і У. Скарынку, а вось заявы яшчэ трох прэтэндэнтаў на членства ў СП былі адхілены...

Публікацыі ў перыядычным друку, кнігі пацвердзілі асноўныя прынцыпы даследчыцкіх падыходаў І. Баса, заўважаныя і ацэненыя калегамі. Айчынная гуманітарыстыка ўзбагацілася шматлікімі звесткамі пра сувязі з Беларусцю рускіх, польскіх, украінскіх майстроў пэра XIX — пачатку XX ст. Літаратурныя эцюды — апрабаваны жанр — рэпрэзентавалі «Палескія пісьмы Аляксандра Блока», «Успаміны ўнучка Радзішчава», сведчанні пра Уладзіміра Самойлу, рэцэнзента «Жалейкі» Янкі Купалы («Уладак з Казіміраўкі»). Упершыню была публічна засведчана адметнасць рускамоўнай творчасці Д. Бохана, А. Мікульчыка, Я. Окуня і інш.

Ісідар Бас меў доступ да многіх архіваў і музеяў Савецкага Саюза і працаваў у іх. Напрыклад, раздзел «Сявец у родных слоў сяўбе», прысвечаны Сяргею Палуэну і змешчаны ў кнізе «Літаратурныя эцюды» (1977), на 36 старонках дэманструе вынікі асабістых паездкаў, росшукаў, работу з перыядыкай і кніжнымі выданнямі пачатку XX ст., матэрыяламі Кіеўскага гарадскога архіва, метрычнымі царкоўнымі кнігамі і інш. У агульны корпус тэксту ўлучана шмат імёнаў, падзей культурнага жыцця; аўтар задае пытанні і прапануе свае адказы, што надае літаратуразнаўчому эцюду некалькі дэтэктыўнае гучанне.

Выключэнне

У фондзе 78 БДАМЛМ захоўваюцца і пратаколы пасяджэнняў Прэзідыума Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Асноўнае пытанне парадку дня творчага арэпага 19 мая 1981 г. — падрыхтоўка да VII усеаюзнага з'езда пісьменнікаў. Было і закрытае пасяджэнне Прэзідума, вынікі якога дакументальна афармлены наступным чынам:

«СЛУХАЛІ: Персанальную справу пісьменніка Ісідара Баса.

ПАСТАНАВІЛІ: Згодна з афіцыйным паведамленнем аб афармленні дакументаў Ісідарам Басам з мэтай пакінуць Радзіму і выехаць на пастаяннае месца жыхарства за мяжу, выключыць Баса Ізраіля Самуйлавіча (Ісідара Баса) з членаў СП БССР як недастойнага націць высокае званне савецкага пісьменніка. (Аднагалосна).

Першы сакратар Праўлення
СП БССР Ніл Гілевіч».

Па іроніі лёсу рашэнне аб выключэнні І. Баса з шэрагаў арганізацыі прымалі і творцы, якія аднадушна патрымалі яго кандыдатуру 11 гадоў таму назад...

У наступныя дзесяцігоддзі кардынальным чынам мянялася грамадска-палітычная і міжнародная кан'юнктура. За акіянам за ёй, напэўна, з вялікай цікавацю назіраў *Israel Bass*, аўтар многіх архіўных адкрыццяў, звязаных з гісторыяй беларускай мінуўшчыны, культурнымі сувязямі розных народаў. У ходзе запытаў былі выяўлены месца і час яго спачыну: Нью-Ёрк, 21 студзеня 2013 года. Такім чынам, Ісідар Бас, адметны літаратуразнаўца, пакінуў гэты свет на наўпростым шляху да мафусаілавага веку.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Аднагалосна

Своеасаблівым навігатарам да жыццяпісу Ісідара Баса для нас паслужылі дакументы са збораў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). Зыходныя звесткі знаходзім у «Спісах членаў Саюза беларускіх пісьменнікаў ССР па стане на 1971—1974 гг.» (фонд 78, справа 299). Паводле гэтых дакументаў, Ізраіль Самуйлавіч Бас — член КПСС з 1932 г. Скончыў Інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава (1936), дацэнт Мінскай Вышэйшай партыйнай школы.

Ляскоў думай пра... Тураўскага

Несумненна, дасведчаным чытачам не трэба казаць, хто такі Кірыла Тураўскі. Але на ўсякі выпадак нагадаю: царкоўны дзеяч, святы праслаўнай царквы, які таксама шануецца і ў грэка-каталікоў Беларусі. Ён — аўтар вядомых царкоўна-асветніцкіх і царкоўна-літаратурных твораў. Звесткі пра яго ўтрымліваюцца ў Пяцьвеўскім летапісе, а таксама ў прысвечанай яму «Службе» і «Жыцці», на жаль, не багатым на фактычны матэрыял. «Жыццё», па сцверджанні даследчыкаў, было складзена на рубяжы XII—XIII стагоддзяў. Аднак першая крыніца згадвае яго толькі пад 1169 годам як тураўскага епіскапа. З «Жыцця» вядома, што рана пайшоў у Свята-Мікалаеўскі манастыр. Пасля трох гадоў прыняў манаскі пострыг. Праз некаторы час стаў ігуменам, а затым «в столп вшед, затворися», стаў пустэльнікам. Па волі тураўскага князя і гараджан быў епіскапам Турава. Займаўся добраўпарадкаваннем епархіі, шмат прапаведаваў.

Фота Касцюка Дробова.

Помнік Кірылу Тураўскаму ў Тураве.

Але не ўсе ведаюць, што «в стол вшед, затворися» — значыць стаў стоўпнікам. У праслаўнай царкве — гэта рэдкі від святых. Яны пастаянна знаходзяцца на рукатворнай вежы. Некаторыя, праўда, толькі часова. Вежа называецца стоўп. Адсюль з'явілася і назва стоўпнікі. Першым пайшоў на такія выпрабаванні хрысціянскі манах, які жыў у V стагоддзі ў мясцовасці, дзе цяпер знаходзіцца Сірыя. Ён правёў на стаўпе ў поспе і малітвах 37 гадоў і ўвайшоў у гісторыю як Сімяон Стоўпнік. Нярэдка да стоўпнікаў адносяць і тых, хто падзвіг веры ён унутры стаўпа.

Кірыл Тураўскі не толькі першы стоўпнік на тэрыторыі сучаснай Беларусі, а і адзін з першых ва ўсёй Усходняй Еўропе. Як праходзіла пустэльніцтва, можна толькі здагадвацца. На прыкладзе не Кірылы Тураўскага, а Сімяона Стоўпніка. Звесткі пра яго можна знайсці ў выдатнага хрысціянскага пісьменніка V стагоддзя Феадарыта Кірскага. Сімяон Стоўпнік паўдня маліўся. Затым даваў парады тым, хто да яго прыходзіў. Перад захадам сонца зноў маліўся. А на царкоўныя святы ад усходу сонца да захаду стаяў з узнятымі ўверх рукамі.

Харчаванне толькі размочанай пшаніцай і вадою, прынесенымі яму добрымі людзьмі.

Адчуваю, што нецярпліваму чытачу ўжо хочацца запытаць: а якое дачыненне да сказанага мае Мікалай Ляскоў? Што ён знакаміты рускі пісьменнік, публіцыст, літаратурны крытык, многія ведаюць. Часам можна напаткаць думкі даследчыкаў, што па таленце ледзь не роўны Льву Талстому, але добра «не раскручаны». Толькі пра Кірылу Тураўскага ён ніколі не пісаў. Аднак у 1880-х з-пад яго перапісаны творы аб праведных ранняга хрысціянства, дзеянне якіх адбываецца ў Егіпце і краінах Блізкага Усходу. Сярод іх і апавесць «Скоморох Памфалон». Сюжэты ўзяты са зборніка жыцця святых і павучальных аповедаў, складзеных у Візантыі ў X—XI стагоддзях.

За аснову Мікалай Ляскоў узяў жыццё «Память преподобного отца нашего Феодула епарха». Аднак, працуючы над творам, які быў ўступіў у палеміку з першакрыніцай. На першы план выйшла не ідэя выратавання душы. Куды больш яго зацікавіла праблема праведнасці. У выніку галоўным героем стаў не стоўпнік

Феадул, а скамарох Карнілі. Для яго добра не ідэя, а нябачная прысутнасць у свеце Ісуса Хрыста з моманту яго з'яўлення. Твор спачатку называўся «Боголюбный скоморох». Але пасля забароны яго свецкай і духоўнай цензурай назва змянілася на «Скоморох Памфалон». Былі ўведзены новыя персанажы.

Паводле сюжэта, стоўпнік Ермія, які трыццаць гадоў адстаў на стаўпе, на волі Гасподняй з'явіўся ў Дамаску, дзе пазнаёміўся са скамарохам Памфалонам. Той расказвае пра сваё далёка не святое жыццё. Адбываецца тое, у што б Ермія, калі б хто загадаў пра гэта загадаць, ні за што б не паверыў. Але цяпер, калі Памфалон паведаў гісторыю свайго жыцця, погляды стоўпніка на тое, што такое святасць і служэнне бліжняму, радыкальна мяняюцца. Ён у нечым становіцца іншым. Канечне, у веры, адданасці Богу, застаўся ранейшым. Але ў астатнім перайначыўся. Жыццё для яго адкрылася з іншага боку, на што раней не звяртаў увагі.

І самому няпроста ўсвядоміць гэта, а да ўсяго сутыкнуўся з неразуменнем тых, да голасу каго ён, здавалася б, павінен прыслухоўвацца: «Верно, ты хочешь, чтобы все сделались нищими и стояли бы нагишем да друг дружке рубашку перешвыривали. Так нельзя в государстве». Ермія прырэчыць: «Я не говорю про государство, а говорю только про то, как надо жить по учению Христову, которое все вы зовете божественным». У яго апантантў свой аргумент: «Мало ли что хорошо, да невозможно!»

Крыўдна яму чуць такія словы не ад каго-небудзь, а ад гэтакіх жа вяльможаў, якім сам быў. Для пошуку ісціны адважыўся на добраахвотнае «выгнанне». Пайшоў на выпрабаванні, якія, аказваецца, не ўсе разумеюць, а некаторыя і не хочучь зразумець. Ад гэтага ўсвядомлення Ермія не толькі стаў менш упэўненым у сваіх меркаваннях: «Презний великожа, простояв тридцать лет под ветром и пламенным солнцем, изнеможил в себе вид человеческого. Глаза его совсем обесцветились, изгоревшее тело его все почернело и присохло к остовам, руки и ноги его иссохли, и отросшие ногти загнулились и впились в ладони, а на голове осталась одна клох волос, и цвет этих волос был не белый, и не желтый, и даже не празелень,

а голубоватый, как утиное яйцо, и этот клох торчал на самой середине головы, точно хохол на селезне».

Яны — стоўпнік і скамарох — сустрэліся «не для молчания, а для беседы, и для великой беседы». Ермія цікавіцца: «В чем же, однако, состоит твоя вера, веселый беззаботный человек?». У Памфалона няма ніякага жадання падаваць сябе лепшым, чым ён ёсць у сапраўднасці. Перад Ерміем той як на споведзі. Выказвае, што думае: «Я верю, что я сам из себя ничего хорошего сделать не сумею, а если создавший меня сам что-нибудь лучшее из меня со временем сделает, ну так это его дело. Он все удивить может».

Споведзь на тое яна і споведзь, каб быць шчырым да канца. Вяўляецца не толькі тое, што дазваляе да сябе ставіцца самакрытычна. З'яўляецца жаданне і на іншых глядзець крытычна, не баючыся, спадбаецца прамоўленае ці не: «Верь мне, почтенный старик, что живое всегда живым остается, и у гетер часто бьется в груди прекрасное сердце. А печально нам быть на пирах у богатых господ. Вот там часто встречаются скверные люди; они горды, надменные и веселья хотят, а свободного смеха и шуток не терпят. Там требуют того, чего естество человеческое стыдится, там угрожают ударением и ранами, там щиплют мою разноперую птицу, там дуют и плюют в нос моей собаке Акре. Там ни во что вменяют все обиды для низших и наутро... ходят молиться для вида».

Вяртаючыся пасля сустрэчы з Памфалонам да сябе, пустэльнік убачыў гняздо крукачоў. Жыхары патлумачылі, што адганяюць іх, але яны вяртаюцца назад: «Это так и должно быть, — ответил им Ермий. — Не мешайте им вить свои гнезда. Птицы должны жить в скале, а человек должен служить человеку».

Гэтая маральна-філасофская апавесць Мікалая Ляскава таксама аб тым, як паводзіць сябе і як жыць. Высновы могуць быць розныя, але аднолькава адказу няма. Галоўнае ў тым, каб, пераадоўляючы сумненні, што ўзнікаюць, не страчваць пацуючы роднасці з Усвышнім. Па-свойму пераканальны не толькі Ермія, але і Памфалон. А згадаў я гэты твор Мікалая Ляскава, бо, як на мой погляд, ён у многім пераконвае, чым кіраваўся Кірыла Тураўскі, стаўшы стоўпнікам.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Барыс Касцелянец: літаратуразнаўца з Пінска

На літаратурнай карце Пінска і Пінскага раёна даволі шмат адрасоў, звязаных з тымі ці іншымі імёнамі стваральнікаў прыгожага пісьменства — паэтамі, празаікамі, літаратуразнаўцамі... У 1953 годзе ў самім горадзе нарадзіўся паэт, публіцыст, перакладчык Валерый Грышкавец. У 2024 годзе — 110 гадоў з дня нараджэння лярўскага пісьменніка (пісаў на ідыш і іўрыце) Давіда Зарэцкага (1914—1978), які першыя жыццёвыя крокі зрабіў у горадзе на Піне, затым вучыўся ў Навагрудку. Дарэчы, кнігі Д. Зарэцкага пачыталі свет і ў Тэль-Авіве, і ў Іерусаліме, і ў Парыжы.

Славуты польскі пісьменнік Рышард Капусцінскі (1932—2007) таксама нарадзіўся ў Пінску, аўтар цікавых, запамінальных кніг «Падарожжа з Герардо-там», «Чорнае дрэва» і іншых. Ужо ў XXI стагоддзі шэраг яго кніг выйшлі ў Мінску ў перакладзе на беларускую мову. А ў Пінску была ўсталявана мемарыяльная дошка ў знак памяці пра земляка. З Пінска і рускі літаратурны крытык Уладзімір Краніхфельд (1865—1918), аўтар кніг пра Аляксандра Пушкіна і Тараса Шаўчэнку. У Пінску жыў і працаваў народны песняр Беларусі Якуб

Колас. Тут нарадзіўся яго сын — музейны работнік, заслужаны дзеяч культуры БССР, стваральнік і першы дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Даніла Міцкевіч (1914—1996). А ў вёсцы Рудка Пінскага раёна нарадзілася знакамітая беларуская паэтка Яўгенія Янішчыц (1948—1988), аўтар паэтычных зборнікаў «Снежныя грамніцы», «Ясельда», «Пара любові і жалю», «Каліна зімы», «У шуме жытняга святла»...

Да гэтага пераліку варта дадаць яшчэ адно імя. У Пінску нарадзіўся савецкі літаратурны

Барыс Касцелянец.

крытык, літаратуразнавец Барыс Восіпавіч Касцелянец (1912—1999). У горадзе на Піне ён правёў частку свайго дзяцінства. А ў 1929 годзе закончыў СШ № 33 у Ленінградзе. Па накіраванні працоўнай біржы працаваў памочнікам слесара. Па камсамольскай мабільнасці быў накіраваны загадчыкам і настаўнікам чатырохкласнай

пачатковай школы ў вёску Макушына. Гэтае паселішча ў Апоцкім раёне Пскоўскай вобласці. На самай мяжы з Беларуссю, дарэчы. У Макушына ў 1920 годзе нарадзіўся Герой Савецкага Саюза Цімафей Ягораў... Можна, якая і быў ён сярод вучняў нашага земляка. Настаўнікам Барыс працаваў у 1930—1931 гг.

У 1932 годзе Б. Касцелянец паступіў у легендарны Ленінградскі інстытут філасофіі, лінгвістыкі і гісторыі, які праіснаваў у горадзе на Неве з 1931 да 1937 гг. Друкавацца пачаў, калі быў на пятым курсе, — у 1937 годзе. Загадаў аддзела крытыкі часопіса «Резец», які пасля назвалі «Ленінград». У 1940 годзе нашага земляка прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР.

Барыс Восіпавіч удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, на Каральскім фронце. Служыў у армейскіх газетах. У 1945 годзе — палітработнік у адной з часцей на 2-м Беларускам фронце. У 1960-я гады выкладаў у Ленінградскім тэатральным

інстытуце. Барыс Касцелянец — аўтар каментарыяў да выданняў твораў Апалона Грыгор'ева, Івана Буніна, Юрыя Тыянава. Напісаў і выдаў кнігі «А. С. Макаранка», «Творчая індывідуальнасць пісьменніка», «"Педагагічная паэма" А. Макаранкі» (выйшлі два выданні — у 1963 і 1977 гадах), многіх артыкулаў пра творчасць савецкіх пісьменнікаў. Жонка літаратуразнаўца — літаратурны крытык, кандыдат філалагічных навук Рахіль Файнберг (1913—1986; нарадзілася ў Барысаве), працавала загадчыкам аддзела крытыкі часопіса «Нева». У Расійскім дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва захавалася вялікая эпістэлярія і Рахіль Файнберг, і самога Барыса Касцелянца. Іх лісты — сведчанне, што ў рускім, савецкім літаратуразнаўстве працавалі двое шчырых русліцаў, двое даследчыкаў, захопленых прыгожым пісьменствам, рускай савецкай літаратурай.

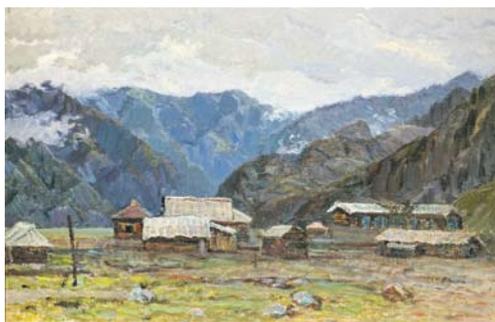
Раман СЭРВАЧ

Прыклад вернага служэння

Жывапісец Павел Масленікаў шмат падарожнічаў. Вынікам кожнай паездкі становіліся шматлікія творы, серыі карцін, напрыклад, «Алтайская» і «Прыбалтыйская». Аднак большасць яго работ прысвечаны роднай Беларусі, яе прыроднаму характару і трагічнаму мінуламу. Тое, як народны мастак бачыў нашу краіну і далёкія ад яе краявіды, можна прасачыць на часовай выстаўцы ў Нацыянальным мастацкім музеі.

Выстаўку «Ракурсы творчасці: зямля, вада, неба» прысвяцілі 110-годдзю майстра лірыка-эпічнага пейзажа, тэатральнага жывапісца, мастацтвазнаўца і таленавітага педагога. На цырымонію адкрыцця завіталі аматары творчасці Паўла Масленікава, у тым ліку старшыня Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык, дырэктар гімназіі № 75 г. Мінска імя П. В. Масленікава Васіль Ананька і дырэктар Магілёўскага абласнога мастацкага музея імя П. В. Масленікава Яўген Белавусаў. Выступіў падчас урачыстасці і заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, прафесар, загадчык кафедры жывапісу і графікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, сын мастака Уладзімір Масленікаў.

— Павел Васільевіч — асоба вельмі шматгранная і адораная. Феномен гэтай асобы можна зразумець праз погляд на дзейнасць і яе вынікі, якімі ён паспеў на працягу ўсяго свайго жыцця паслужыць нашай радзіме, — падкрэсліла падчас адкрыцця генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Ганна Конанова. — Выдатны жывапісец,

«Иня», 1972 г.

яркі каларыст і разам з тым майстар складанага батальнага жывапісу, віртуозны тэатральны мастак, майстар манументальна-мастацкай дэкарацыі, які паспеў аформіць вялікую колькасць значных спектакляў паводле выбітных твораў усёй гісторыі чалавечтва. Таленавіты педагог, які ўмеў заразіць сваіх вучняў і паслядоўнікаў любоўю да жыцця, Радзімы, жывапісу, прафесійнага шляху. Рэдка грамадскі

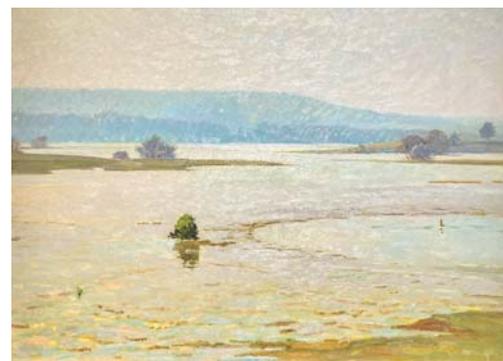
«На захадзе сонца», 1975 г.

дзеяч, які валодаў дарам кіраўніка. Ён узначальваў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут каля чатырох гадоў і выступаў з ініцыятывамі па адкрыцці новых спецыяльнасцей. Вядома, асобна трэба сказаць, што ён патрыёт, які прайшоў ад пачатку да канца Вялікую Айчынную вайну, меў медалі за абарону Масквы і перамогу над

Германіяй, а таксама ордэн Вялікай Айчыннай вайны II ступені.

Пра ўнікальнасць асобы творцы гэтым вечарам разважаў і заслужаны дзеяч мастацтваў Уладзімір Пракапцоў:

— Павел Масленікаў ні дня не жыў без мастацтва. Безумоўна, дзякуючы характару ён працаваў, не шкадуючы сябе, і дасягнуў такіх вынікаў, што на яго малой радзіме быў створаны помнік-бюст і адкрыты музей у яго гонар. Гэты мастак — прыклад вернага служэння сваёй прафесіі і краіне.

«Паводка», 1981 г.

У экспазіцыі, што размясцілася ў галоўным корпусе музея, прадставілі каля 40 жывапісных твораў з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў, Магілёўскага абласнога мастацкага музея імя П. В. Масленікава, Музея гісторыі горада Мінска і сямі мастака. Куратарамі праекта выступілі Наталля Сяліцкая, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларускага мастацтва XX—XXI стст., і Кацярына Запека, старшы навуковы супрацоўнік выставачнага аддзела.

Праект «Ракурсы творчасці: зямля, вада, неба» працягнецца да 21 красавіка. А ў Гасцёўні Уладзіслава Галубка (сектар філіяла «Музей гісторыі тэатрычнага музея») працуе выстаўка «Чароўныя сувесцы тэатральных падмосткаў», прысвечаная 110-годдзю Паўла Масленікава. Вядома, што ў фондах Гістарычнага захоўваецца больш за 120 твораў мастака, частка з якіх прадстаўлена на выстаўцы. Ubачыць іх можна да 5 сакавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Зіма», 1960 г.

зваротная сувязь

Вясна і сэрца шэпчуць ва ўнісон

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», прысвечаны паэтам-землякам Аляксандру Мартыненку і Пятру Ламану. У нядзелю і панядзелак у радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» — сустрэча з паэтам, празаікам, кінасцэнарыстам Уладзімірам Марозам.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — старонкі рамана Фёдора Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да

пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — аповяданні айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штоўечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

5 сакавіка — у Дом дружбы (вул. Захарава, 28) на творчую імпрэзу, прысвечаную Тарасу Шаўчэнку. Пачатак у 16.00.

6 сакавіка — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 16) на творчую сустрэчу з паэтэсай Валянцінай Драбышэўскай. Пачатак у 14.30.

6 сакавіка — на творчую сустрэчу Міхаіла Пазнякова з членамі грамадскага аб'яднання «Аптымаліст» (вул. Пляханова, 31). Пачатак у 18.00.

7 сакавіка — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на літаратурна-музычную гасцёўню да міжнароднага жаночага дня «3 вясеннім, светлым жаночым днём» з удзелам паэтэсы і барда Людмілы Воранавай. Пачатак у 14.00.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гомельскае абласное аддзяленне СПБ выказваюць шчырыя спачуваны літаратуразнаўцу, крытыку Івану Афанасеву з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для крэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
29.02.2024 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 695

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 589
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 40 09